

ÚJ KELET

..... Izraeli magyar nyelvű független lap .....

Haszid férfiból világi nő

Somogyi Dóra interjúja
Abby Steinnal

A magyarok nyilai

Surányi Rachel
az össze(nem)tartásról

Korányi Eszter

Elfolyt a magzatvíz,
folytatódik a munka

*Nyomtassunk
hanukkiát
Nigovicz Andrással*

*Hagyj élni,
Istenem*

Schnapp Lea
újraéli emlékeit

Az év fotóriportja –

Berger Gabi: Egy nomád lány mindennapjai

אוי קלט

עיתון ישראלי עצמאי בשפה ההונגרית

9771565391001

01

02/01/2020

אקולט סופי"ש

Megújulás

Azsidó hagyomány azt tanítja, hogy amikor Ádám, az első ember, észrevette, hogy az éjszakák egyre hosszabbak és a nappalok egyre rövidebbek, félni kezdett a sötétől. Arra a következtetésre jutott, hogy bűnei miatt lassan elpusztul a világ. Nyolc napig böjtölt, hogy megbánja a bűneit és meggyőzze Istent: adjon újabb esélyt a világnak. A kilencedik napon egy kicsit több fényt észlelt – a nappalok hosszabbodtak és a sötétség rövidült a világban. Ádám úgy értette ezt, hogy Isten nem tervezi a világ elpusztítását. Így tehát nyolcnapos ünnepet teremtett magának, a hanuka elődjét, amivel ünnepelte a fényt, és azt a tényt, hogy a világ nem sötét. (Talmud Bavli, Avoda Zara, 8A)

Bár az Avoda Zara 8A nem nevezi meg nyíltan a hanukát, de a történetet a téli napfordulóhoz és Ádámmal köti. A fizikai sötétségről szól, de mélyebb értelmet sugall. A sötétség: az ismeretlen. Természetesen nem hisszük, hogy Isten minden télen el akarja pusztítani a világot, de Ádám féltelme azért jelen van bennünk. Azonban tudjuk, hogy képesek vagyunk fényt adni a világnak, képesek vagyunk megakadályozni a sötétséget, vagyis az ismeretlen sötétségnek a kimenetele lehet pozitív is. Ez a kevésbé ismert hanuka-történet a növekvő fény ajándéká-

ról szól, és a megteremtett ünnep sok szempontból egyetemesnek tekinthető.

A megújulás a témája jelen lapszámunknak. Olvashatják Schnapp Lea 1954-es cikkét, amivel bekerült az Új Kelet állandó(an változó) szerzőinek csapatába, és azóta ő az egyetlen, aki még ma is állja a sarat. Somogyi Dóra interjúja a közelmúltban már megjelent Abby Stein magyar és izraeli származású hírességgel a magyarországi TV2 *Magellán* című műsorában, de most és itt nekünk számol be először a gyökereiről és megújulásáról a transznmű korábbi rabbi, aki immár nő. Surányi Ráchel tanulmányának az Izraelben élő magyarokat bemutató rövidített részlete hűen mutatja be, hogy bennünket éppen a változás tart össze. Nigovicz András a 3D-s nyomtatás újításaival ismertet meg (ez is jelentős változás, például a hanukia gyártására nézve).

Hanukakor az ablakok fényei jelzések: azt jelentik nekünk és mindenkinek, aki észreveszi őket, hogy a sötétben mindig ragyog a fény, még ha mi csupán pislákolni látjuk is. Ilyen inspirációt láthatunk Berger Gabi képriportjában, Barukh versében és Uri Asaf *Kafka képekben* részletében is. Legyen fizikai vagy mélyreható, a megújulás – a tanulás, a növekedés és a változás – erős írásokat és képeket hozott, melyekhez kellemes morfondírozást kívánunk.

Megvalósult a Magyar Kormány támogatásával

Főszerkesztő: Vadász Éva (Tel-Aviv) **Vezető szerkesztő:** Steiner Kristóf (Methana) **Olvassószervező:** Bedő J. István (Budapest) **Korrektor:** Sebő Anna (Tel-Aviv) **Képszerkesztő:** Salamon Sára (Tel-Aviv) **Tördelő:** Szász Julianna (Budapest) • **Szerzőink:** Arje Singer (Sidney), Avi Ben Giora (Bécs), Barukh (Jeruzsálem), Berger Gabi (Tel-Aviv), Halmos László (Rehovot), Halmos Sándor (Debrecen), Hóvári János (Budapest), Korányi Eszter (Jeruzsálem), Kleyer Éva (Budapest), Krasznai Éva, Lévai György (Budapest), Markovits Mária (Haifa), Mohácsi András, Nigovicz András (Budapest), Nimrod Dagan (Methana), Róna Éva (Kiryat Ono), Sáfrán István (Haifa), Schnapp Lea (Jeruzsálem), Somogyi Dóra, Surányi J. András, Surányi Ráchel, Szepes Hédi, Turcsányi Gabriella (Budapest), Uri Asaf (Tel-Aviv) • **Email:** editor@ujkelet.com • **Új Kelet online:** www.ujkelet.com • **Ára:** 30 NIS Az Új Kelet újságot 1918-ban Kolozsváron Chaim Weissburg alapította • **Felelős kiadó:** Salamon Sára, Steiner Kristóf, Vadász Éva • **Hirdetés:** +972-54-472-7472 • **Információ a terjesztésről:** +972-50-528-8982 • **Nyomdai kivitelezés:** Hadfusz Hechadas Kft. • A szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért. A kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Páám slisit glidá...

KÉP: SALAMON SÁRA

Szégventelies csiki-csuki a parlamentben

Hírek

Halmos László

Lapunk legutóbbi számának megjelenése óta három hónap telt el. Az állam belpolitikai helyzete kibogozhatatlan csomóra emlékeztet. Politikusaink – Netanjahu, Gantz, Lieberman – több mint egy éve izmoznak, de eredményre még nem jutottak. A Kneszet csiki-csukit játszik (elég baj): választás, kormányalakítás, önfelosztás, megint választás, és megint előlről.

Az állam történetében első ízben történt meg, hogy a kormányalakítással megbízott jelölt a meghosszabbított időszak alatt sem tudott kormányképes koalíciót létrehozni. Az okokat minden hírfogyasztó tudja, a két nagy, koalícióalakításra képes párt szinte azonos számú mandá-

tumot szerzett: Gantz Kahol-lavan (Kék-fehér) pártja 32-t, Netanjahu Likudja 31-et.

A kormányzathoz szükséges 61 mandátumot sem a centristák (56), sem a mérsékelt jobboldal (55) nem érte el. A bajok a töredékekkel vannak: az izraeli arabok (Egyesült Lista) 13-at szereztek.

Lieberman, aki korábban már kétszer is szétcsapta a koalícióalakítást, 9 helyet szerzett, vagyis ismét megismételheti a produkcióját. A paletta máskor és másutt áldásos sokszínűsége púp mindenki hátán, hiszen bizonyos párosításokat szinte minden politikai tömörülés elképzelhetetlennek tart.

A Likud bárkivel, csak az arab párttal nem. Gantz bárkivel, csak Netanjahuval nem. Esetleg a Netanjahu nélküli Likuddal igen, nemzeti egységkormány formájában. (Persze kérdés, hogy Lapid hajlandó-e együttműködni ultravallásos vagy nemzeti-vallásos párttal.) Lieberman is nemzeti egységkormányról beszél, de abban nem vehetnének részt az ultravallásosak, sem az arab lista. Ismét patthelyzet.

És ha a belpolitikai pankráció nem lenne elég, október elején Trump elnök kivonta az USA haderejét a közel-keleti térségből. Vagyis a kérdés: Szíria – amellyel fegyverszünet van ugyan, békekötés sosem volt – most mit lép. Ha Izrael és Irán között konfliktus robbanna ki (nem lehetetlen), távol tartaná magát az USA hadserege?

Oroszország viszont nagyon is jelen van a szíriai polgárháború-

ban. A libanoni határ közelében, Tartusz városában hatalmas orosz támaszpontot tart fenn. Onnan képesek megzavarni az izraeli rakétavédelmet, de megtámadhatják a légierőnk gépeit is. Teherán szintén októberben szíriai területről küldött drónt a dimonai nukleáris kutatóintézet fölé, amit a légierő megsemmisített. Ezzel mutatkozott be a ReDrone nevű elhárító rendszer. Célja ugyanaz, mint a Vaskupoláé: védelem, megsemmisítés.

November közepén négyes sebességbe kapcsolt a légierő, célzottan, lakásán ölte meg a gázai Iszlám Dzsihad vezetőjét, Bahaa Abu el-Attát, akinek a szervezete állt az utóbbi hetek rakétatámadásai mögött. A Dzsihad azonnal rakétazáport küldött, előbb a Gázai-övezettel határos Otef Aza területre, majd fokozatosan célponttá lettek a távolabbi települések is. Másnap a Szíriában ál-

lomásozó iráni Forradalmi Gárda ellen hajtott végre támadást a légierőnk, válaszként a Golán-fennsíkra kilőtt négy rakétára.

Így jutottunk el november 20-ig, amikor is Benny Gantz visszaadta a kormányalakítási megbízást, mert neki sem sikerült összehozni egy működésre ítélt koalíciót. Vagyis előttünk a márciusra kiírt választás.

Ironikus a helyzet, a kormányalakítási képtelenség miatt változatlanul az a Netanjahu az ország miniszterelnöke, akit a bíróság már nagyon vár, hogy vallomást tegyen az általa elkövetett „vétségek” ügyében. Izrael jelenlegi belpolitikai, társadalmi és biztonsági helyzete egyáltalán nem rózsás. Vajon lehet-e egy országot a tárgyalóteremből vezetni?...

A közeljövő: az USA hadereje kivonulóban van, míg az oroszok jelentős haditengerészeti és légierőt tartanak Szíriában. Távol-ti céljuk egyértelmű: dominancia a Földközi-tenger keleti medencéjében. Az orosz politika sajnos kiszámíthatatlan, nagyhatalmi törekvésekben eddig sem mutattak mérsékletet vagy békeszándékot.

És ismét hazai gondokról szólva: a költségvetés deficitje óriási. Ennek kezelése lesz a majdani stabil kormány első feladata. Ugyanilyen súlyú gondunk a humán katasztrófa megakadályozása a kétmillió lakosságát ellátni képtelen Gázai-övezetben. És valamiféle egyezséget kellene elérni a nyugati-parti palesztin vezetéssel, előtekintve a Mahmud Abbász utáni időkre.

A Kneszet legújabb feloszlását a napilapok ezekkel a címekkel „üdvözölték”: SZÉGYEN, CIRKUSZ.

Bizony, az. ■

Sikerképlet

Surányi J. András

Néha a mindenkori ember szent meggyőződéssel hiszi, sikerült addig mellékesnek képzelt személyének valami alapvetően fontosat elkövetnie a történelemben, és onnantól egy új kor hajnaláról beszélhetünk. Nevezük ezt a jelenséget szerényen „Prométheusz-érzésnek”.

Prométheuszt nem kell különösebben méltatnom, mindenki ismeri az önzetlen filantrópot, akinek a mája bánta az Isten–ember kapcsolat megújításának kísérletét. Bronzkori kollégái: Számáél, vagyis „a kélgyó” és Lucifer is B-listára kerültek.

Persze ők mind egy neolitik, újkőkorszaki pesti zsidó köntöséből bújtak elő, Fájjerstejn Frigyeséből. A Friedrichnek Frigyessé válása most egy másik értekezés tárgya lehetne, az viszont tény, hogy a környezete számára ő Frédi maradt.

Frédi tűzköve volt annak a talán nem is tudatos megújulásnak az elszabadítója, melyet a mai hozzáértők úgy neveznek: a homo stupidus viharos átváltozása homo sapiensszé. Miben nyilvánult meg ez a megújulás? Frédi elsősorban saját helyzetét akarta megreformálni, mert nagyon elege volt a hányaveti módon elkészített üregi zsiráfokból, melyek konyhatechnológiáját képtelen volt rögzített paraméterekhez alkalmazni, mindig kiszolgáltatva az éppen talált lánának vagy erdőtűznek, a farkasordító hidegről nem is beszélve. Ez utóbbit talán még rosszabbul is viselte, mint az odakozmált vagy félig nyersen maradt (angolos) üregi zsiráfot.

Fölösleges okoskodásnak tűnhet a meghatározási kísérlet, de higgyék el, a mai felhasználás tekintetében fontos az absztrakt definíció, hogy a mára is alkalmazni tudjuk a biztos megújuláshoz vezető eljárást. Tehát az életünket élhetővé tevő jelenségeket ki kell szabadítani a pusztá véletlen vagy a szeszélyesen kiszámíthatatlan körülmények vonzásából. A „dolgot” kívánt mértékben és alkalommal reprodukálhatóvá kell ten-

nünk. Sok kísérletezés és ujjjára csapás után Frédinek sikerült e projektje, és hogy a szabadalmat nem Vértesszőllősen, hanem külföldön jegyezték be, az egy már újabb megújulási formula részének tekintendő. (Ami egyébként a mindenkori Frédik metamorfózis-képességének életfontosságú képletét jelöli.)

A megújulás bizonyíthatóan igencsak konzervatív jelenség, szinuszosan megjelenő változási kötelezettség, a természetes kiválasztódás kvázi-darwini szűkszerűsége. Aki az új körülményekkel párhuzamosan nem újul meg, az alulmarad, a társadalomban vagy a világ népei között rosszabb helyzetbe kerül, és csaknem bizonyos, hogy lassan eltűnik az evolúció küzdőteréről. A fentebb tárgyaltakat az Új Kelet népére lefordítva örömmel jegyezhetjük meg, hogy a zsidóság – a Frédi és jelen közti íven – egy sikeres és innovatív megújuló, egy saját hamujából folyamatosan feltámadó főnixnek tekinthető.

Ellenben azok, akik leragadnak saját hitregjük mesevilágában, akik nem méretik meg magukat a valós élet, a valós kihívások, versenyhelyzetek és a természetes kiválasztódás világában – azok megújulni képtelen őskövek. Pusztá létüket csak annak köszönhetik, hogy ott leng alattuk a szociális háló, melyet a versengő társadalom és az általa fenntartott gondoskodó állam hozott létre. Abba hullanak bele.

A megújulás nem egyszerű lehetőség, hanem kötelező feladat. Az őskövek nem újulnak meg, túsul ejtik a társadalmat és visszahúzzák az üregi zsiráf irányába. ■

„Csak azért, mert magyarok, nem fogok velük barátkozni”

AVAGY ÖSSZETARTÓAK-E AZ IZRAELBEN ÉLŐ MAGYAROK?

Surányi Ráchel

Az itt közreadott cikket a szerző saját doktori disszertációjának egy fejezete alapján írta. A tanulmány többéves szociológiai kutatás eredményeit összegzi.

Ha egy diaszpóráról – vagy általában véve bármilyen embercsoportról – beszélünk, a többség rögtön azt kérdezi, hogy hányan vannak. Hamar ki kell ábrándítanom a pontos adatokra éhes olvasót, mert ezt sajnos nehéz megállapítani. Ugyanis a kérdésre csak kérdéssel lehetne válaszolni:

De ki számít magyarnak?

Aki magyarul beszél? Vagy aki magyar szülőktől származik? Aki Magyarországon született? Mivel nem célom, hogy statisztikával untassam az olvasót, a kérdést rövidre zárom.

Ha a legtágabb kategóriát nézzük, ami a friss bevándorlók gyerekeit és unokáit is ideszámolja, illetve a határon túli magyarokat is, statisztikával nem alátámaszthatóan 200.000 embert szoktak emlegetni. A 2008-as népszámlálás adatai alapján 12.030 Magyarországon született személy élt Izraelben,

a szám 2015-re (a becslések szerint) 9500 körülre csökkent. Idősödő csoportról beszélünk, melynek lassabb az utánpótlása. (1989 és 2016 között körülbelül 3800-an alijáztak Magyarországról.) Ha ehhez még hozzá is adjuk a leszármazottakat és a határon túliakat, valószínűleg még úgy sem kapjuk meg ezt a nagy számot – ráadásul ebben már benne lennének olyanok is, akikről nem tudható biztosan, hogy beszélnek a magyar nyelvet vagy bármilyen formában azonosulnak a magyar kultúrával, identitással.

A közösségi élet két dimenziója

létezik: a virtuális és a valódi világ. Ha a virtuális izraeli magyar valóságot nézzük, az a benyomásunk támadhat, hogy a közösség hatalmas. A témához kapcsolódó Facebook-csoportok listája csaknem végtelen, még különböző politikai beállítottságú médiumok közül is tudunk válogatni. A közvetlen, személyes találkozási lehetőségekből is jócskán találunk, ám a részvétel ezeken (szemben a Facebook csoporttagságokkal) már jóval alacsonyabb. A programok között akadnak informális és formális keretek közé szervezett események.

Az előbbihez tartoznak a különféle kulturális összejövetelek – ilyenek például a Moadon vagy a Drory könyvtár eseményei –, bulik, kirándulások, amelyek kisebb-nagyobb baráti társaságok programjai, míg az utóbbihoz sorolhatók például a nagykövetség, a tzfáti Magyar Múzeum és a Hitachdut Ole Hungaria (HOH) programjai.

A formális programokról többeknek is elutasító a véleménye. Ez több okra vezethető vissza. A Magyarországon születettek többsége 2008-ban 70 (!) év feletti, vagyis nagy részük egy korábbi alijahullámmal érkezett: általában a háború alatt/után vagy '56-'57-ben. Őket szokták a túlélő generációnak nevezni. Integrációjukat tekintve teljesen eltérnek a fiatalabb, nemrég alijázottaktól, ezért érthető módon mások az igényeik. Számukra külön eseményeket is szerveznek. Ezeket az eseményeket többnyire (de nem kizárólag) a nagy múltú HOH-hoz lehet kötni, ezért az ő programjait sokan – valószínűleg jogosan – a túlélőknek szervezett eseményeknek tekintik. Bár a szervezet eredetileg azt hirdette, hogy segíteni kíván az újonnan érkezőknek, az eseményeik nem tükrözik erre utaló tevékenységüket, sőt többen nem kaptak tőlük segítséget, akár a

reptéren fogadásról, akár pénzügyi támogatásról volt szó.

Másért éri kritika az eseményeket, melyeknek szervezője a nagykövetség, amit sokan azonosítanak a magyar kormánnyal. Ezek gyakran szembe mennek a vallásos igényekkel („Nem akarom nézni, ahogy eszik a magyar szalámit, amihez bottal sem nyúlnék hozzá.”), illetve némelyik esemény ünnepnapra esik, amikor nem is tudnának odautazni. Még az informális eseményeken is megesik, hogy „előveszik a kolbászt és a Pick szalámit, közben Zámbo Jimmyt hallgatnak”.

Az informális események látogatottsága nem túl magas, bár az egyik szervező szerint a 30 résztvevő nem számít kevésnek, hiszen úgy tudja, a Bálint Házba se járnak sokkal többen, pedig Magyarországon jóval több a zsidó, mint amennyi magyar zsidó él Izraelben. (A Bálint Házra vonatkozó információ valószínűleg meglehetősen régi.)

Ám a kulturális programok iránti csekélyebb érdeklődéssel szemben több embert lehet bevonni akkor, ha az evés, például közös palacsintázás van a középpontban. Más vélemények a fenntartásokra utaltak: „minek a mellünket verni a magyarságunk miatt, nem ezért alijáztunk”; „ezek az események arra jók, hogy emlékeztessenek, miért is jöttem el Magyarországról”. Ezzel együtt sokan vettek részt mind a bulizósabb, mind a kulturális vagy akár formálisabb magyar események szervezésében – tehát igény van mindenfelé. Mégis sokszor futottam bele a kijelentésbe, hogy az Izraelben élő magyarok nem alkotnak közösséget, inkább „széthúznak”.

Mennyire magyar sajátosság a széthúzás?

És vajon magyar sajátosság ez, vagy minden diaszpóránál előfordul? A széthúzás könnyen tetten érhető az online térben. Gombamód szaporodnak a magyarok Facebook-csoportjai, és több esetben épp azért osztódtak szét, mert már túl sok volt

GRAFIKA: SALAMON SÁRA

a konfliktus. Az oldaladminisztrátor szerint: „túl hangosak voltak”, valakiket azért szidtak meg, mert „ez egy komoly csoport, nem a játszótér”. A folytatás mulatságos lenne (ha nem lenne nevetséges): akik kiváltak belőle, saját csoportot alapítottak, melynek a taglétszáma már nagyobb (ezt mondják) a korábnál. Csúnya online viták különösen a kommentsorozatokban fordulnak elő. A torzsalkodás egyik magyarzata: „A magyarok kevesen vannak;

olyanok, mint egy osztály. Természetes, hogy kialakulnak klikkek.”

A széthúzás természetesen megjelenik a kibertéren kívül is. Ennek mintamondata: „ha magyart hallok, inkább átmegek az utca túloldalára.” (Persze volt olyan is, aki kisebb városban él, ritkán kerül magyarok társaságába, ezért kifejezetten örül, ha magyar szót hall.) A negatív attitűd: van, aki nem örül, ha magyarok keresik fel, mert „biztos le akarnak húzni [pénzzel]”. Egy másik megszólaló „tuti nem venne fel magyarokat a munkahelyére”.

Az össze nem tartás példája a nyomtatott Új Kelet újság és az online verzió tulajdonosainak szétválása. A nyomtatott lapot sokan még ma is az idősekkel és határon túli magyarokkal azonosítják, mert az induláskor az a generáció adta olvasóit és szerzőit – hiszen más nem is volt.

Visszatérő vélekedés, hogy a magyarokból hiányzik a szolidaritás, a hajlandóság az önkéntességre, viszont túl sok a pletykálgatás, egymás kibeszélése. „Ez a közösség kapni akar, nem adni”, mondta egy közösségszervező; ők a szabadidejükben éppen azon dolgoznak, hogy ennek a széthúzásnak véget vessenek. Többen az újonnan érkezőknek próbálnak segíteni a beilleszkedésben.

Az előbbieket és személyesen készített interjúim alapján nehéz eldönteni, hogy kimondottan magyar sajátosság-e a széthúzás, és hogy mennyire az. Azonban egyértelmű, hogy a csoportképződést több tényező határozza meg: életkor, a migráció időpontja, a vallásosság szintje, a származási régió vagy ország, a magyar identitás erőssége – és még a politikai nézetek is.

Sokszor hallottam: „Izraelben legyél izraeli.” Nem egyszerű feladat. ■

Ajtó egy új világra... Abby Stein választásai

»FOGALMAM SEM VOLT ARRÓL, HOGY LÉTEZIK EGY SZÓ ARRÁ, AMIT ÉN ÉRZEK«

Somogyi Dóra

Mikor először olvastam Abby Stein történetéről, már tudtam, hogy interjút szeretnék vele készíteni. Ilyen történetet még a hollywoodi forgatókönyvírók sem tudnak kitalálni, erre csak az élet képes. Abby készségesen válaszolt megszámíthatatlan kérdéseimre. A most 28 éves, ortodox haszid rabbiból lett transzszexuális aktivista nő New Yorkban él. Könyvet írt életéről, előadásokat tart a világ szinte minden pontján, aktivistaként pedig nagyon sokat segít az ortodox vallási közösségekből kiugróknak. Az interjú során Abby kedves és közvetlen volt, ruhákról, sminkekről is beszélgettünk, ahogy két nő egymás között szokott.

Interjú

Izraelben és Magyarországon nem ismerik annyian a történetedet, mint Amerikában. Beszélnél erről egy kicsit?

A gyökereim tulajdonképpen jobban kapcsolnak Magyarországhoz, mint Amerikához. A nagyszüleim még beszéltek magyarul, bár ők már nem ott születtek, de a dédszüleim még igen. Gyerekként csak jiddis nyelven beszélhettem. Földrajzilag New Yorkban, Williamsburgben nőttem fel, de kulturálisan sokkal inkább a 18. századi Kelet-Európában. Húszéves koromig angolul egyáltalán senkivel nem beszélgettem. A haszid közösség egyébként napja-

inkban még sokkal elszigeteltebb, mint a második világháború előtt. Hozzánk semmi nem jutott el a médiából. Nem hallgattunk zenét, semmit nem tudtunk a popkultúráról, sohasem néztem tévét vagy mozifilmeket. A kilencvenes években voltam fiatal, amikor Britney Spears volt az egyik legnagyobb sztár. És nem az volt a helyzet, hogy nekünk nem volt szabad öt hallgatni, hanem az, hogy még csak a létezéséről sem tudtam. A haszid közösségben mindezeket túl nagyon erős volt a nemek közötti megkülönböztetés. A nők mindenben követik a férjüket, a helyük a konyhában van, a gyerekek mel-

lett. Ezek köbe vésett szabályok. Hát ebben a közegben éltem, mindentől elzárva, és csak annyit tudtam, hogy mindenki körülöttem fiúnak tekint, de éreztem, hogy ez nem így van. Húszéves koromig azt hittem, hogy a világon egyedül én érzek így. Azt sem tudtam, ezt hogyan lehet megnevezni.

Milyen volt a pillanat, amikor megtudtad, hogy annak, amit érzel, neve is van: transzszexualitás, és hogy ez másokat is érint?

Mikor a fiam megszületett, egyre jobban feszített a kérdés, hogy mit érzek. Ezt akkor ismertem fel, mikor életemben először, húszévesen fel-

mentem az internetre – amit természetesen nem volt szabad használnunk, mint ahogy okostelefont sem. Titokban szereztem egy ismerősömtől egy tabletet, bementem egy nyilvános mosdóba, és beütöttem a keresőbe, hogy „Lehet-e fiúból lány”? Betöltött egy Wikipédia-oldalt, ami a transzszexualitásról írt. Akkor láttam először ezt a szót, és akkor szembesültem azzal, hogy nem vagyok egyedül ezzel az érzéssel. Ez annyira felszabadító volt, hogy csak ültem és órákig zokogtam.

Az interjúra készülve sok emberrel beszéltem erről a témáról. A legtöbben azt kérdezték: „Igen, fiúnak születtél, átment ezen a változáson, de ma miért nem úgy élsz, öltözködik vagy viselkedik, mint egy ortodox haszid zsidó nő?”

Az egész életem megváltozott. Amíg el nem hagytam a közösséget, ott soha senki nem beszélt a transzszexualitásról. Nem elutasították – nemlétezőnek tekintették. Ez szerencsére – főként az én kiugrásom miatt – mára megváltozott. A haszid közösség felismerte, hogy létezőnk. Na, nem szeretnek minket, attól nagyon messze vagyunk, de legalább beszélnek a témáról. Már kamaszfejjel feltettem magamnak a kérdést: Hé, a szüleim, a tanáraink azt mondják, hogy fiú vagyok, de én tudom, hogy tévednek. Ők azok, akik azt mondják, hogy létezik I'ten és az ő törvényei, és nekünk azokat követnünk kell. De miért bízzak bennük? Ha a velem kapcsolatos dologban tévednek, akkor másban is tévedhetnek.

A haszid közösségben senki semmit nem kérdőjelez meg. Én pedig már kamaszkorom óta kérdéseket tettem fel, először persze csak magamban. Aztán húszévesen, mikor rájöttem, mi az, ami velem történik – többé már nem voltam vallásos. Két

folyamat zajlott bennem egy időben. Egyik a nemi identitásom, a másik pedig a valláshoz való viszonyom, és ezek természetesen összefüggtek. Egy szó mint száz, a haszid közösséget nem a nővé válásom miatt hagytam el, hanem mert nem hittem többé a vallásban. Legalábbis nem úgy, mint korábban. Mikor otthagytam őket, minden vallási dolgot leromboltam magam körül. Aztán szépen lassan összeszededgettem az eltört darabokat, és abból valami teljesen újat építettem magamnak. Találtam egy új zsidó közösséget, amiben nagyon boldog vagyok. Sokat foglalkozom a judaizmussal, csak másképpen, mint korábban. Például sokan kérdezik tőlem: Tartasz sabbatot? Azt szoktam felelni, nem tartom a sabbatot, hanem ünnepelem. Mondjuk elmegyek vacsorázni vagy moziba. Ez persze sokaknak nem úgy hangzik, mint valami vallásos sabbati program. De nekem ma az a lényeg, hogy megálljak egy percre, ünnepelek a barátokkal és a közösséggel.

Hiányzik neked valami a haszid közösségből?

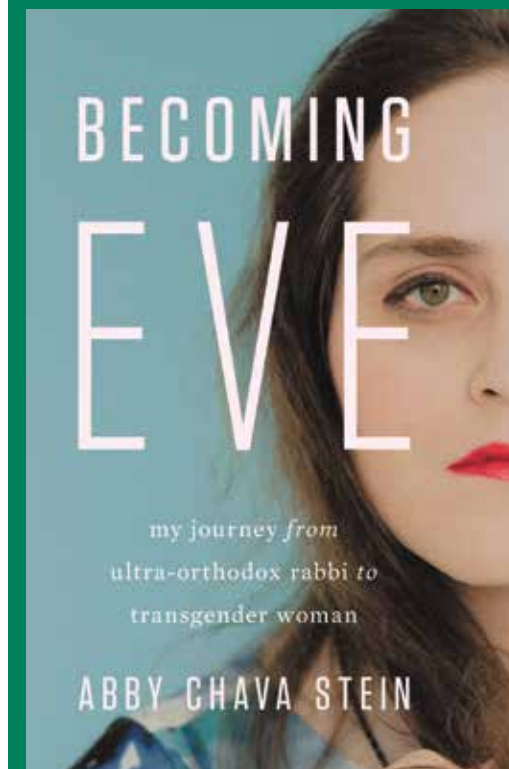
A családom az egyetlen, ami hiányzik. Szerencsére az új életemben vannak barátaim, sokkal mélyebbek ezek a barátságok, mint korábban bárkivel. Tizenkét testvérem van, de csak kettő tartja velem a kapcsolatot. Mivel szeretek pozitívan gondolkodni, nekik örülök.

Szoktad látogatni az izraeli rokonaidat? Hogyan tekintesz Izraelre?

Gyakorlatilag izraeli vagyok. Nagyjából a 16. századig tudom visszavezetni a családfámat Izraelben és Palesztinában. Izraelt megimádom. Egy baj van velem, hogy nem engedek eléggé, hogy szeressem. Amikor emberi jogok ügyében szólalok fel, Iránról, Kínáról, Indiáról vagy Szaúd-Arábiáról be-

szélek, de azokkal nincs kapcsolat, Izraellel viszont tagadhatatlanul van. A zsidó az egyetlen vallás, amelyikben az imák 3000 éve egy földrajzi helyhez szólnak, és az Izrael földje. Persze ez föld a háborúk és a szörnyű események helyszíne is. Véleményem szerint elfogadhatatlan, ahogyan Izrael kormánya hetven éve kezeli a palesztinok kérdését. Persze a másik oldalon meg a palesztin terrorizmus is elfogadhatatlan. De nem vagyok palesztin, így nem beszélhetek a nevükben, Izraelről azonban igen. Nagy problémának tartom, hogy fiatal amerikai közösségek kritizálják Izraelt, és megszálló országnak tartják. Az izraeli társadalom ma már annyira polarizált, hogy a konfliktusról szinte mindenki csak ingerülten tud beszélni. A két ország, melyekkel szemben a legkritikusabb vagyok – online, személyesen és a tetteimben is –, az Amerika és Izrael. Hozzájuk kötődöm legerősebben. ■

FOTÓK: ISABEL EPSTEIN

Valami furcsa és megmagyarázhatatlan

Korányi Eszter

Van valami ebben az anyaság kontra dolgozó nő dologban, amiről mint-ha nem esne elég szó. Vagy csak nekem került el a figyelmemet egészen addig, amíg bele nem csöppentem magam is. Az világos, hogy a munkát hosszabb-rövidebb időre abba kell hagyni, amikor megszületik a kicsi. Esetleg már valamivel előbb is – nekem ez nem jött össze. Amikor éjjelkor elfolyt a magzatvíz, én meg a leendő apuka versenyben írtuk az üzeneteket a kollégáinknak, hogy mire nem jutott már idő, és mit csináljanak meg nagyon sürgősen, holnap meg holnapután.

Ha minden jól megy, világra jön az édes csöpp teremtmény, általában az anyuka marad otthon vele, és megpróbálja ellátni az összes testi-lelki igényét. Ez az időszak – amit megdöbbenő módon héberül szülési szabadságnak hívnak, mintha csak nyaralni menne az ember, de erről majd máskor – egyszer csak véget ér. Nálam tizenöt hónapig tartott az idő, amit főleg a babával töltöttem, és csak negyed-, harmad-, majd az utolsó félévben már félállásban dolgoztam mellette. Ezzel a szerencsések (vagy más szemszögből, a kitartók) közé tartozom Izraelben, ahol a legtöbben 5-6 hónap után visszamennek teljes munkaidőre.

Amíg elsősorban Tamarával voltam otthon, az időt elég lazán kezeltük, a négy órát, amit a gondozó néni-vel töltött, kezdhettük kilenckor, tizkor vagy tizenegykor. Magamnak jobban meg tudtam bocsátani, ha abba a négy órába nem fért bele minden, amit terveztem, és azt is, ha utána még a babával a háttérben mosogatam, teregettem, telefonáltam, ügyet intéztem.

Amikor szeptember elsejével Tamara bölcsis lett, úgy hittem, minden megváltozik. Visszatérek az élet porondjára, mint teljes munkaidős, intellektuális és egyéb erejének a teljében lévő nő. Lesz mindenre időm, hiszen az eddigi heti 15 helyett 40 órában lesz valaki más a gyerekekkel.

Aztán persze dehogy. Az, hogy az ébren töltött órá-

inak több mint felét nem velem, velünk tölti, az időmiliomosság élménye helyett (vagy talán mellett) jó adag hiányt is hozott magával. Az időérzékelésünk megváltozott – most én vagyok az, aki még szavakkal ugyan annyira nem, de sürgetem a reggeli ceremóniát, hiszen legalább kilenckor, a reggelire, mégiscsak oda kellene érni a bölcsibe. Úgy gondoltam, hogy újra csúcson lesz az intellektusom is – és bizonyos szempontból így is van, hiszen soha nem kellett még ennyi mindent egyszerre fejben tartanom –, és minden második nap tényleg úgy érzem, mintha megmásztam volna a Himaláját. Hiszen sikerült időben mosni, lett meleg vacsora, időben elmentünk a védőnőhöz, és még anyukámmal is összejött a Skype! Na, de amikor ebből a hatalmas hegyből a kollégák csak a munkára fordított energiát és időt látják, akkor bizony néha az az érzésem – és sajnos az övék is –, hogy a Himalája helyett a János-hegyen, esetleg a Herzl-hegy tetején üldögélek.

Meg tudom érteni őket. Ugyanakkor egyelőre nincs megoldásom arra, hogyan lehetne mégis mindent időben elvégezni, és persze a legjobb színvonalon. Vagy ha azt nem is, akkor legalább megbékélni azzal, hogy nem jött minden össze.

Azt meg végiggondolni sem nagyon merem, mi történik majd, amikor hirtelen testvérkéje is születik ennek az első gyerekeknek. ■

Festő a háztetőn

Mohácsi András

Mindig is szerettem volna háztetőn festeni. Szerettem nézni Csontváry keleti képeinek apró házait, a lapos háztetőket. Valahol az ég és a föld között dolgozni egyedül. Otthon, az őszi Budapesten, egy éles szív-fájdalom pillanatában azt éreztem, most vége van mindennek. Akkor megláttam magam előtt egy háztetőt. Sejtettem, mit fogok csinálni. Elmenekülni otthonról magamhoz. És ahogy kitaláltam, egy délután ott álltam egy bőröndnyi festékekkel Tel Avivban, egy alkonyi háztetőn.

Festek, szobrokat faragok, színházi díszleteket tervezek. Ez a lételemem. Ennek a munkának azonban szörnyű törvényei vannak. Itt nem lehet csak jónak lenni. A háttérterületek kutatása, a felfedezés a biztonsági zónák elhagyására kényszerít. Szét kell vágni valami láthatatlan burkot, ami bezár. Ezt a cselekedetet egy ideig kerüli az ember. A sejtés nevében lépni kell. Hogy megtaláljam, ki kell mozdítani magamat. Ezért szeretek követ faragni, ott a kifejezés a rombolásból építkezik. Mint Jákob az angyallal, még ha bele is rokkansz, küzdened kell, hogy tovább haladhass.

Napi munkát határoztam el. Reggel futás a tengerparton, utána

fel a tetőre, este pedig irány Florentin, ez a művésznegyed, meglátogatni a barátokat. A reggeli napfény, a tenger árnyalatai és az esték füstös kavargása lassan átalakított. Itt a festék nagyon gyorsan szárad. Hiába, hogy vizes technikával festek, itt a napon kapkodni kell. A paletta és a festett felület között, akárhogy si-ettem, kiszáradt a festék. Ekkor elhagytam a palettát. Keveredjenek a színek a vászon közvetlen felületén. És a változás ott indult el. Az addigi tragikus tónusú színeim kinyíltak, és valami új jelent meg. Hajnali háztetők felett izzó színek vették át bennem az uralmat. A horizont kitágult.

Egyik szombaton korán ébredtem. A napkelte előtti csendben felmentem a tetőre. Már régóta néztem ott egy toronyházat. Az volt az iránytűm, ha odáig eljutottam, máris otthon voltam. Akkor megértettem, miért szeretem nézni ezt az épületet. Ez a ház három részből áll. Egy hatalmas elnyújtott, szigorú tömbből, a vele szemben elhelyezkedő hullámívív alakzatból, és a ketőt összekötő légies, áttetsző üveg emeletkből. Akkor értettem meg, hogy ilyesmi lehetek. Egy szigorúan konok racionális tömb és az érzelmi hullámokat rajzoló ív között valami újra figyeltem fel. A két eltérő rész közötti áttetsző kapcsolatra, a középső, magán minden fényt

Művészet

áteresztő területre, amit idáig nem vettem észre.

Amikor ezt írom, a repülőn, Tel Avivban már este van. A fehér házak kiszürkülnek, és a tenger felől a nap utoljára narancs színeket fest a toronyházak oldalára. A festményeim már ott lógnak egy lakás falain. Azt sejttem, valami eljött a képek felületére, ami csak ott volt meglátható. Mégis, ezután már, akárhova is utazom el, már mindig ott festek, abban a tetők és falak nélküli műteremben, szemben a házzal, ahol a fény lakik. ■

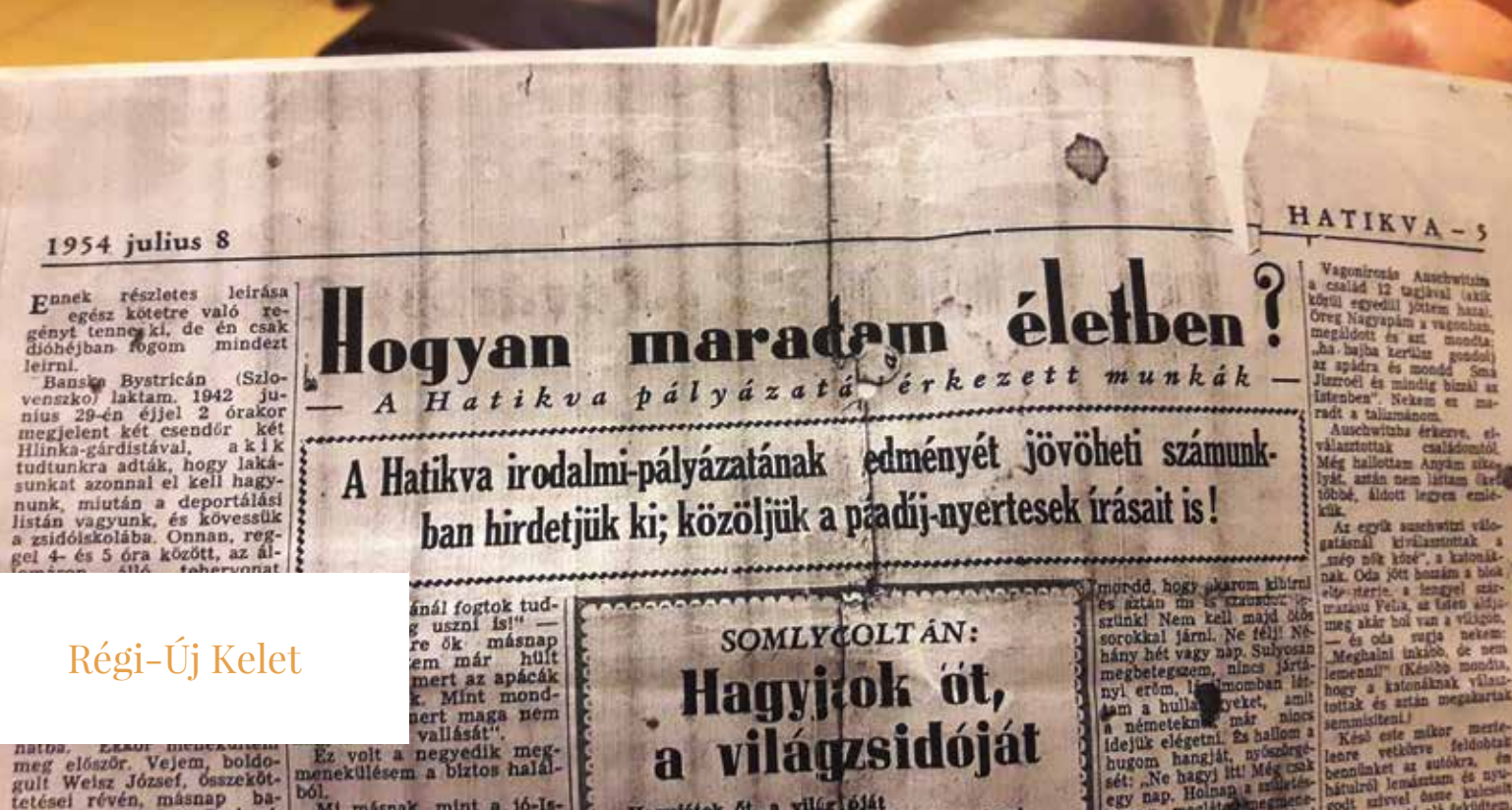

FOTÓK: MOHÁCSI ANDRÁS

Mohácsi András

Képzőművész, 1963-ban született. Szobrászattal, festéssel és színházi díszlettervezéssel foglalkozik. Budapesten a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem oktatója. Írásai a képzőművészet tárgykörével foglalkoznak.

Régi-Új Kelet

Így kezdődött

Schnapp Lea

A Buenos Aires-i Hatikva újság 1954-es pályázatán alábbi, talán legelső írásom harmadik díjat nyert. A több mint 65 év előtt megjelent cikket most először publikálom – változtatás nélkül, eredeti megfogalmazással és helyesírással az Új Kelet olvasói számára.

Hogyan maradtam életben?
16 éves voltam 1944 elején, mikor a félegyházi katolikus liceumból kivettek, mint zsidót. Kitűnő tanuló, jó magaviseletű és mégis kicsapott diák voltam. Itt kezdődtek a lelki fájdalomok, ezek azonban hamar eltörpültek a nagy dolgok mellett.

Bevonulás a gettóba. Reszketés az SS-csizmásoktól. Házkutatás éjjel és szitok.

Vagonirozás Auschwitzba a család 12 tagjával (akik közül egyedül jöttem haza). Öreg nagyapám a vagonban megáldott és azt mondta: „Ha bajba kerülsz, gondolj az apádra és mondd: Smá Jiszroél és mindig bízzál az Istenben.” Nekem ez maradt a talizmánom.

Auschwitzba érkezve elválasztottak családomtól. Még hallottam Anyám sikolyát, aztán nem láttam őket többé, áldott legyen emlékük.

Az egyik auschwitzi válogatásnál kiválasztottak a „szép nők közé”, a katonáknak. Odajött hozzám a blokk altes-ter-je, a lengyel származású Fella – az Isten áldja meg, bárhol van a világon –, és odasúgta nekem: „Meghalni inkább, de nem lemenni!” (Később mondta, hogy a katonáknak választottak és aztán meg akartak semmisíteni.)

Késő este, mikor meztelenre vetkőzve feldobtak bennünket az autókra, én hátulról lemasztam és nyugodt szívvel, összekulcsolt kézzel az autó alá feküdtem, a két kerék közé és elstutogtam halkán: Smá Jiszroél, hagyj elni Istenem. Percek múlva dübörgés, az autó elszárguldott és én kisebb horzsolással, de épen ott maradtam a földön. Visszakúsztam a blokkba, ahol egy rongyot magamra kötöttem. Nem volt feltűnő, mert ez volt a „népviselet”. Fella másnap könnyes szemmel látott meg, semmit sem kérdezett.

A Hatikva 1954-es száma, az ötödik hasábon Lea írásának egy részével.

A pályázat nyertesei, balról jobbra: Springmann Samu, Gervai Sándor, Kertész Lilly, Fischer László és Schnapp Lea.

Munkalágerbe kerültem. Repülőgép lámpákat gyártottunk, éhezünk és kínoztak bennünket, 12 km gyalogút a lágertől a munkahelyig.

Istenben való hitem emberfölötti erőt adott. Daloltam, szavaltam, és a Jóisten a tanúm, hogy az utolsó kenyérmorzsám is odaadtam a gyengébbnek.

Egy napon, mikor munkába menet egy kis láger-testvér összeesett, vállamon cipeltem, és Istent kértem, adjon erőt, hogy vihessem, de mire munkába értünk, kihűlt volt szegénykének a teste. Fájt érte a szívem és a bosszúvágy szikrázott fel bennem. És aznap 1000 kis lámpát tönkre tettem. Tudniillik én voltam a kontroll és a tű hegyével, amivel igazítani kellett, elvágta a belső szálát. Jött a német. Azt mondta: Szabotázs, Todesstrafe, menjek veled, de még mielőtt a helyem elhagytam, elmondtam: „Smá Jiszroél”. Alig álltam fel, hirtelen légiveszély, a német mindent elfelejtett, örülten rohant, mert alig pár km-re az amerikaiak álltak már.

Még áthajtottak bennünket a közeli lágerbe, ahol vilánydrót mellé állítottak, hogy végezzenek velünk. Felkiáltottam: „Lányok, mondjátok a Smá Jiszroélt velem!”

Hirtelen a francia foglyok megtámadták a lágert és kiabáltak a németeknek, ha egy foglyot bántanak, nem marad német életben. A németek egy pillanatra meghátráltak, de a másik pillanatban kinyílt a lágerkapu és megjelent az első amerikai tank. A németek ott álltak, feltartott kézzel.

Az első amerikai katona minket salommal üdvözölt: zsidó volt! Volt sírás-nevetés, csók és ölelés, a betegek négykézláb kúsztak a kapu elé!

Így lett vége a fogságnak. Most boldog izraeli asszony vagyok! A nagy fiamat, Dávidot, apám után hívják, Jichákot, a második fiút a másik nagypapja után. A harmadik Dvorele, a kis szőke angyal, anyám nevét kapta.

Ez az én kártérítésem! Hiszem, hogy ezért segített haza az Isten.

Az ő mártír lelkük pedig mosolyogva néz le ránk, hogy haza találtunk – Izraelbe.

SCH. L.
(Haifa)

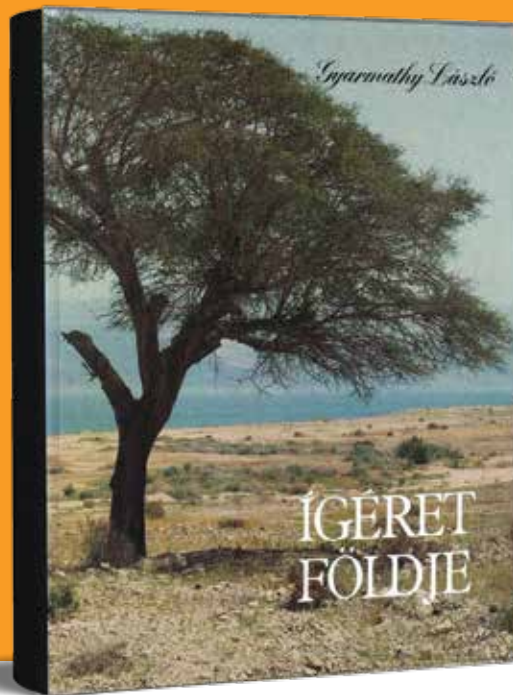
Éppen 50 évvel ezelőtt, 1969-ben ismét részt vettem egy pályázaton; ezúttal az Új Kelet kezdeményezésére „Így emlékszem március 19-re” címmel. Nagy öröömömre, ismét harmadik díjat nyertem. A díjak átadására „impozáns, művészi műsorral egybekötött Új Kelet-est” keretében, 1969. április 28-án került sor Tel-Avivban, a Hitachdut Olé Hungária kultúrtermében, a Hajárkon utca 61. szám alatt. Emlékezetes momentuma a fél évszázad előtti eseménynek, hogy a díjakat Gideon Hausner, az Eichmann-per főügyésze nyújtotta át a nyerteseknek.

Így kezdődött évtizedek óta tartó „újságos” karrierem, így vált az írott és nyomtatott betű – együtt a már patinás Új Kelettel – életem szerves részévé... ■

Levélmásolat 1969-ből.

Váratlan öröm

Róna Éva

Nemrég váratlan öröm ért, kezembe került Gyarmathy László több mint harminc éve megjelent, száz színes fotóval gazdagított gyönyörű kötete, az Ígéret földje.

Már az előszava is megindított, ezért hosszabban idézek belőle. „Gyermekkoromban sokat járt családjunkhoz egy idős pap. Úgy beszélt el nekünk a zsidóság bibliai történeteit, mintha az Ezeregyéjszaka meséit mondaná. Képek segítségével, gyermeki fantáziánkkal kalandoztuk be a történetek színtereit. Már nem tudom, milyennek képzeltem annak idején a bibliai tájakat, de a mesés Genezáret-tó, az Olajfák hegye, a kút, ahol az irgalmas szamaritánus vizet adott Jézusnak, vagy az a hely, ahol Lót felesége visszafordult, hogy megnézzék Szodoma és Gomorra pusztulását, mégis tovább élt emlékezetemben. Ezt kaptam útravalóul.

Évekkel később, amikor már nem csak szűkebb környezetem eseményei érintettek meg, ismét a Szentföld felé kellett hogy forduljon a figyelmem. Sajnos egészen másként, mint korábban: háború, üldöztetés, terror hírei érkeztek a bibliai zsidó nép kegyetlen sorsa felől. Még mindig nem tudtam elképzelni, hogy milyen

lehet valójában az az ország, amely oly sok vihart látott és kavart történelme folyamán.

Egészen a hatalmába kerített az érdeklődés. Látni szerettem volna, saját szememmel, milyen is az az ország, amelyet Mózes az ígéret földjének nevezett, amely a kereszténység szülőháza és a zsidó nép szent helye.

Vajon hogyan élnek ma együtt, egymás mellett a három vallás követői – eltérő kultúrák népei? Azon a földön, amely annyiszor cserélt gazdát a történelem folyamán, és amelyet talán többen valának a magukénak, mint ahányan elférnek rajta.

Izrael kis ország volt kezdettől fogva. Mindössze tizenkét, azonos hitet, az egyistenhitet valló zsidó törzs tudta a magáénak. Bár a történelem folyamán istenüket itt ritkán imádhatták háboríthatatlanul, az egyistenhit a föld sajátja maradt. A három nagy monotheista vallás követői szinte azonos helyen vélik elhelyezni a Föld középpontját, és ez a középpont Jeruzsálem.

Jeruzsálemtől ma is sokat halunk, képzeletünkben még mindig az ókori, a bibliai ország dominál. Természetesen sok minden elpusztult, átalakult, újjáépült azóta a mindenkori hatalmi viszonyoknak megfelelően. Jeruzsálem mégis megőrzött a múltból mindhárom népet, nemzetet, vallást számára annyi emléket, amennyi külön-külön is elég volna ahhoz, hogy világhírű zarándokhelyé váljék. Az erős fallal körülvett történelmi óváros elkülönült negyedeiben, mindössze egy négyzetkilométernyi területen egymás mellett élnek zsidók, keresztények és arabok. Valamennyien híven őrzik etnikai és történelmi hagyományait. A labirintusszerű, szűk utcákban könnyen el lehet tévedni – de abban sohasem tévedhet az ember, hogy éppen melyik negyedben jár.

A zarándok vagy éppen a turista számára a kép idilli. Azt, hogy a felszín alatt más is van, csak tudja, de nem látja. Ha mindenki híven követné prófétái tanítását, a látogatás valószínűleg is lehetne.” ■

Kenőpénz és hatalom

Avi Ben Giora

Manapság ha az ember szeretne valamit elintézni, akaratlanul is eszébe jut, hogy talán némi pénzzel fel lehetne gyorsítani a dolgokat. Sokan vélik úgy, hogy ez a kommunizmusból maradt ránk, ám a jelenség sokkal régebbi. Amióta az emberiség történelmében megjelent a pénz, meg az ezzel járó hatalom.

Amennyire visszaemlékszem, amikor a szocializmus építése volt a cél, nyíltan szó sem lehetett ilyesmiről. Aki pénzt merészelt kérni (például) a hivatali ügyek felgyorsításáért, vagy elfogadta a felkínált borítékot, és elkapták, komoly büntetésre számíthatott.

De mindenki tudta, kik azok, akiknek az efféléért elnézik, és tartják is a markukat. Minél kevésbé becsülte meg (fizetéssel) az állam a polgárait, annál kiterjedtebb volt/lett a korrupció. Kirívó példaként nem kell Közép-Amerikáig menni, Európa keleti felén, különösen a hiánygazdálkodásban élenjáró szocialista országokban is volt példa bőséggel.

Ma már magasrangú képviselők, sőt államférfiak fogadnak el kenőpénzeket. A magyarázat sokféle. A fizetés kiegészítése végett teszik, a döntési helyzetben lévő személy többre, nagyobb lakásra, házra stb. vágyik.

A kenés előkészítése alapos munkát kíván. Tudni kell, ki az, aki hajlandó elfogadni vastag borítékot, zsúfolt akatátáskát, de mégse essen baja se neki, se annak, aki fizet. (Mert holmi jellemtelen korrumpált elfogadta ugyan a pénzt, de azonnal fel is jelentette a vesztegetőt.)

Tehát aki biztosra akart menni, először meg kellett tudnia, hogy ki vehető meg. Az informátor természetesen ezért pénzt kért, és teljes titoktartást. Nos, ez módosult: ma az ilyesmi már nyíltan és egyre kevesebb diszkréció mellett megy végbe.

De szüksége van egy miniszternek, avagy miniszterelnöknek ilyenre, sőt hajlandó érte gyanúba keveredni? Hiszen a fizetése mindig sokszorosa az átlag polgár fizetésének. Más lehet az ok. A harácsolás vágya. Evés közben jön meg az étvágy. Ha van száz, akkor legyen ezer, és ha lehet, az ezerből legyen tízezer. Régen – bár meg nem mondom, mikor – egy miniszter, egy államférfi kényes volt arra, hogy a neve be ne piszkolódjon. (No, azért Jókai, Mikszáth, Móricz is regénybe foglalta korának nagy korrupciós eseteit.) Ritka volt az olyan romantikus alkatú férfiú, aki messze elkerülte még a lehetőségét is.

Csak hogy ma egy nagyobb volumenű üzlet államok között zajlik. És az eladó megpróbálkozik. Némi „ajándékkal”, meghívást kínál luxusnyaralásra... Persze nem kell sokat beszélni, hogy az ő termékét vagy ajánlatát fogadják el. A vevő meg olyasvalaki, aki élvezzi az ilyen lehetőségeket...

Sokszor a hétköznapi ember fejében meg sem fordul, hogy egy ország vezetőjét néhány millióval kifényesítik, és cserébe kedvező jogszabályi környezetet szünetlik például egy olyan erőmű megépítése végett, amely az ország számára előnytelen üzlet, az üzemelés pedig veszélyes és környezetkárosító. A példa egyedi, de az ügylet felépítése sokszor hasonló. Ha a megvesztegetés kiderül, akkor sem az államfő, a kormányfő, a miniszter bűnhődik – inkább az alacsonyabb szinteken lévő. Aki a sor végén van, azt felelősségre vonják, esetleg elszámoltatják, ám a felső (legfelső) szinten korrupcióba keveredettek ritkán mondatják le, ellenük szinte sosem indul büntetőper. Ha az ügy nagy port ver fel, és a részletek is kiszivárognak, akkor lemondásra szólítják fel a csúcson lévőket. Csak hogy gyakran védi őket a mentelmi jog. Az pedig a büntethetőséget kizárja. Ilyenkor ebbe kapaszkodnak az urak és hölgyek, az ügyet pedig elkenik. A sajtó megszellejtette a kínos részleteket, de a parlament nem vonja vissza a mentelmi jogot – vagyis elég annyit kiabálni jó hangosan, hogy semmi nem igaz, minden csak hamis híresztelés, fake news, és nem nyert bizonyítást, hogy megtörtént, amit láttak, hallottak, világ elé tártak.

Szerte a világban mindennaposak az ilyen esetek. „Ha X-nek meg Z-nek megengedik és/vagy elnézik – gondolja az egyszeri polgár –, akkor nekem is lehet.” És legközelebb ő is értésére adja az ügyfelének/építőmesterének/gyümölcsbeszállítójának, hogy lehetne gyorsítani az eljárást, ha okosan csináljuk.

Így fertőződik, így rothad a társadalom felülről lefelé. Ennek a következményei pedig beláthatatlanok. ■

Mi fán terem az egyedi hanukkia, vagyis 3D nyomtatás egyszerűen

Nigovicz András*

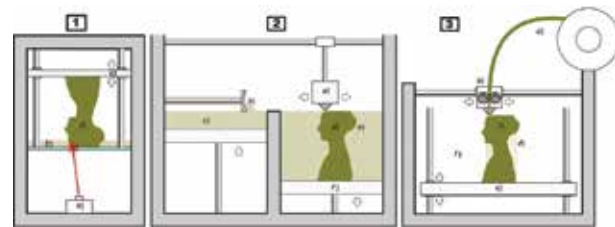
A 3D nyomtatás technológiája a nyolcvanas években került ki a köztudatba. Ekkor még nagyon drága volt, kísérleti jellegű – mondhatjuk, egy szűk kör játékszere. Meglepő módon nem a hádiiparból indult, mert ott nem tudott jelentős hasznot hozni. Az egyetemek kutatólaboratóriumaiban bukkan fel, és onnan néhány multicég csapott le rá, amikor prototípusok, bemutatódarabok gyors létrehozására volt szükség.

Működési elve szerint három főbb kategóriája létezik, mégpedig a felhasznált anyag szerint, ami lehet UV-reagens folyadék, por vagy műanyag szál. (Ezeket látjuk a lenti ábrán.)

Az első 3D-nyomtatók (1) az UV-reagens technológián alapultak. Itt az alapanyag egy sűrű folyadék, amiből UV-fény hatására, rétegenként szilárdul rá a tárgyasztalra a nyomtatandó modell. Ezt az eljárást (illetve továbbfejlesztett változatait) legtöbbször az orvostudomány használja.

A por alapú nyomtatásnál (2) lézernyaláb olvasztja rétegenként össze a port, így születik a nyomtatott tárgy. Főképpen az ipar használja. Mivel nincs szükség támasztékra, ezért a megszülető tárgy belső kialakítása bármilyen összetett lehet, a fel nem használt port pedig egyszerűen el lehet távolítani belőle.

A legelterjedtebb a műanyag szálak változat (3). Felépítése egyszerű, az alapanyagok könnyen hozzáférhetők, ezért a hobbi-nyomtatók közül leggyakrabban ezt használják. Működését leginkább a fogkrémes tu-

bushoz lehet hasonlítani. A megolvasztott műanyagot a gép egy fúvókán nyomja át, így alakítja ki rétegről rétegre a modellt.

Most térhetünk vissza a címben emlegetett hanukkira. A hobbi 3D nyomtatásban az a legjobb, hogy az ember akár minimális modellezési tudással is valóra képes váltani a legvadabb elképzeléseit. A 2. ábrán például a Star Wars emblemikus űrhajóját alakítottuk át hanukkivá. Persze készíthetünk egyedi használati tárgyakat és művészeti alkotásokat is, sőt akár végtag-protézisek is előállíthatók ezekkel a hobbi gépekkel.

Természetesen nem merül ki ennyiben a komolyabb gépek egészségügyi célú felhasználása. Nemrég járta be a hír a világsajtót, hogy izraeli tudósok hosszabb ideig működőképes szívet állítottak elő 3D nyomtatással. Ez ugyan még inkább a jövő, de már ma is nagyon sok területen alkalmazza az orvostudomány. Ilyen például a fogászat és a fogpótlástan, az egyedileg tervezett hallássegítő eszközök tervezése és gyártása, illetve a csontpótlás, amiben Izrael a világ élvonalában jár. Ehhez kapcsolódó nagyon fontos terület az arcreekonstrukció. Egy baleseti sérülés vagy betegség után hatalmas feladat úgy helyreállítani a koponyacsontokat, hogy általa ne csak jó esztétikai eredményt érjünk el, hanem a beteg hasonlítson is régi önmagára. Ez már szinte képzőművészet – egyébként ott is használható a 3D nyomtatók.

E hatalmas és egyre növekvő iparágban ezek csupán kiragadott szeletei. Meg sem említettük a repülőgépipart, az autógyártást, az építőipart (akár egész épületek létrehozhatók nyomtatással!) és egy kicsit testközelibb szektort: az élelmiszeripart. Az egyedileg készített, 3D nyomtatású torták ugyan még nem árasztották el az üzleteket, de ez csak idő kérdése... ■

*A szerző, Nigovicz András informatikus hallgató.

Fő kutatási területe a 3D nyomtatás, ezen belül annak orvosi felhasználása. András a szabadidejében önkéntes mentős.

Fotók: A szerző fotói

Barátság úiratöltve

Turcsányi Gabriella

Érdekes egy osztály voltunk mi középiskolásként, Pesten, a nyolcvanas évek hajnalán. Volt ott minden és mindenki, ellenállótól vérkommunistáig, elvadult bölcsészjelölttől (mai szóval élve) plázaciacáig. Ja, és mindez egy liberális versenyistállóban (bár azt hiszem, ezt a kifejezést akkor még nem ismertük), egy nyelvtagozatos, majdnem szintiszta lányosztályban. Így utólag nem igazán irigylem a tanárainkat. Elég átlagos osztály voltunk, csak negyedekre kezdtünk összerázódni. Aztán leérettségiztünk, szétszaladtunk a világ minden tájára, és egy ideig elég szórványosan találkoztunk. Akadt, akivel sűrűbben, megmaradtak az összekacsintások is, de azért nem mondanám, hogy sülvé-főve együtt lettünk volna. Aztán ahogy „érettebb korúak” lettünk, sokunkat elkapott a nosztalgia, ráadásul belépett az életünkbe a Facebook, és megint szorosabbra fűződtek a szálak. Még osztálycsoportunk is van, haladni kell a korrallal. Van, akiről azóta sem tudunk túl sokat, van, aki előbukkant a nagyon sokadik évforduló környékén, és van, aki még mindig rejtőzködik.

Az egyik srácról éveken keresztül csak annyit tudtunk, hogy valahol Izraelben él egy kibucban. Hatalmas meglepetést mondjuk nem okozott Izrael, bár akkortájt azért sokkal kevesebbet foglalkoztunk ezzel a zsidóság-dologgal. De valahogy mégis tudtuk. Szóval, ennyi volt az információ.

Sok évvel később aztán többszörös áttétellel szereztem hozzá egy telefonszámot meg egy email-címet. Addigra már rendszeres Izra-

el-járó voltam, telefonkártyám is volt, így a következő otlétemkor mély lélegzetet vettem, és fel is hívtam. Fura érzés volt, mert soha nem voltunk szoros barátok. Az érettségi körül kerültünk közelebb egymáshoz. És valahogy mégis, most, a mai eszünkkel, teljesen természetes volt ez a telefonhívás, a beszélgetés, az öröm, hogy megtaláltuk egymást. Úgy terveztük, hogy a következő otlétemkor sikerül összefutnunk, de programtorlódás, keresztbeszervezések okán maradt a telefon.

Viszont most végre összejött. Északon jártunk, hivatalos ügyben, és sikerült meglátogatnom. Jó volt. Jó volt látni, érezni, hogy vannak barátságok, amelyek fonálát harminc év után is fel lehet venni. És hogy lesz folytatás, legközelebb is. Mert vannak kötelékek, amik egy életen át megmaradnak. Teljesen mindegy, hogy mekkora a távolság térben és időben.

Legközelebb talán még egy osztálytalálkozóra is haza tudom csábitani. Lassan úgymint aktuális lesz. ■

Egy nomád lány mindennapjai

Berger Gabi fotói

Tahani beduin lány, 11 éves. Egy félnomád beduin családfő, Ali legfiatalabb gyermeke. Jeruzsálemtől délkelet felé félórányira, a Holt-tengerrel szomszédos sivatagban él. A sós tavat felülről látja, de oda soha nem lép be. Ott él, ahol a burkolt utak már véget érnek.

FOTÓK: BERGER GABI

Többször is ellátogattam a családjához, otthonában figyeltem napi rutintevékenységeit. Ebben a hagyományos beduin családban a nőket nagy tiszteletben tartják, de életük jelentősen különbözik a Nyugaton megszokottól.

Tahani kisgyermekkorától kezdve segít a család fiatalabb gyermekeinek gondozásában, nagy szerepet vállal a házimunkában, gondozza az állatokat – ugyanakkor mégiscsak egy kamaszdó lánygyerek, aki iskolába jár, szeret táncolni és játszani.

A sivatag és a lakott terület határán, az Izrael és a Palesztin Hatóság által ellenőrzött területek között a Júdeai-sivatag beduinjai változatlanul az ősi szokásaik szerint élik mindennapjaikat. ■

Berger Gabi Magyarországon született, magyar és izraeli állampolgár. 43 éves, saját fényképész vállalkozást működtet Tel-Avivban. A város legélénkebb részén él, ahol a város mindennapi élete izgalmas fotótémákat kínál. Az utcai fényképezést hobbiként kezdte, idővel felfedezte kamerájával az izraeli társadalom kulturális aspektusait is. Munkájával főként az itt jelen lévő különféle kultúrákat és vallásokat igyekszik feltárni, folyamatosan törekedve arra, hogy betekintést nyújtson a kizárólag Izraelben élő közösségek életének felszín alatti, mélyebb rétegeibe. Munkássága megtalálható az interneten: www.gabiberger.com.

Egyébként akinek ismerős Gabi képanyagának helyszíne, nem téved, oldalainkon már láthatta Kallos Bea azonos közegben készült képeit. Gabi ismertette meg a beduin közösséggel szakmai kollégáját, akire szintén inspirálóan hatott a sivatagi táj és népe.

A holokauszt egyik túlélője

Hír: Volkmar Wenzel, Németország magyarországi nagykövete a Szövetségi érdemkereszt szalaggal kitüntetését adta át dr. Lebovits Imre holokausztúlélőnek. A kitüntetett túlélte a kényszermunkát, éhséget, betegséget, erőszakot, és többek között a halálmenetet Mauthausenbe. Több alkalommal tanúként lépett fel Németországban az egykori SS-tisztek ellen folyó perekben.

Mindeközben
Magyarországon

Lévai György

A magyar zsidóságnak méltó példaképe lehet dr. Lebovits Imre, aki nemrégiben ünnepelhette kilencvenedik életévét. E hosszú élet legemlékezetesebb pillanatait idézte fel csendes zuglói lakásában.

Tiszafüreden születtem, ebben a szép nagyközségben – kezdte. – Édesanyám egy sátoraljaújhelyi pékdinasztia tizedik, utolsó gyermeke volt. Így lett édesapám is pék. Sokszor hallottam gyerekefjével, hogy a Lebovits pék kenyere a legjobb a községben.

Tiszafüreden volt zsidó elemi iskola, a szegényebb gyerekek a jobb

módú családoknál voltak elhelyezve. A cél nem is lehetett más, mint hogy minden zsidó gyerek tanulhasson. Az elemi iskola után a polgári fiúiskolában folytattam tanulmányaimat. Apámat bebörtönözték, mert egy megengedő rendelet alapján 1-2 fillérrel többet kért a kenyérért. Feljelentették és ennek következtében hat hónap börtönre ítélték. Anyám egyedül irányította a pékséget.

Hogy segítsek neki meg a családnak, beálltam pékinasznak. Még a háború előtt fejeztem be a polgári iskolát, de továbbtanulásra nem volt lehetőségem. Inasnak mentem Budapestre.

1944. március 19-én, a német megszállást követően haza akartam jutni Tiszafüredre, természetesen már kabátomon a sárga csillaggal. Nagy nehezen tudtam ezt elintézni, és szerencsére még láthattam szüleimet, de sajnos nem sokáig. Ugyanis május 8-án gettóba kerültek, majd rá egy hónappal Kassán keresztül Auschwitzba szállították őket. Édesapámat a helyi gettóból munkaszolgálatra hívták be. Nekem szerencsém volt, mert a gettóból vitéz Horváth Kálmán százados besorozott, így elkerültem a haláltábor. Helyette több hasonló korúval meg felnőttekkel együtt Ukrajnába kerültem. Embertelen körülmények között kellett dolgozni. A szovjet front előretörésével vissza kellett vonulnunk,

de a megaláztatásunk nem ért véget. Mauthausen egyik melléktáboráig utaztattak. A fagyott földben kellett védővonalat építenünk. A napi munka mellett 6-8 kilométert gyalogoltunk a hidegben. A járványok és betegségek következtében a létszám rohamosan csökkent. Én is csak a szerencsének köszönhettem, hogy megmenekültem. Végül akik mindezt kibírták, azokat Mauthausenbe küldték. Mire odaértünk, 1945. május 5-én az amerikai csapatok felszabadították azt a kétszáz embert, aki ezt a halálutat túlélte.

Mikor hazaértem, kiderült, hogy a családomból és rokonaimból mindössze hárman maradtunk. Óras inas lettem, 1948-ban megszereztem a segédlevelet. Mindenképpen tovább szerettem volna tanulni, a következő évben egyetemi előkészítő tanfolyamra jelentkeztem, és felvettek a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemre. Innen Budapestre kerültem, a Hadmérnöki Kar Repülőmérnöki szakára, de hamarosan galád módon el-

FOTÓK: FACEBOOK

távolítottak, azzal a koholt váddal, hogy cionista ügynök vagyok. Kihallgatást kértem az akkori felsőoktatási minisztertől, Erdey-Grúz Tibortól, aki biztosított arról, hogy folytathatom egyetemi tanulmányaimat. Kiváló eredménnyel sikerült végeznem, ezért tanársegédi állást ajánlottak fel.

Negyven évet töltöttem el a Budapesti Műszaki Egyetemen. 1964-ben tovább léptem a ranglétrán. A Villamosmérnöki Kar Géptan Tanészékére kerültem, ezen belül hozták létre a Hő- és Rendszertechnikai Intézetet. Itt lettem egyetemi docens, majd igazgatóhelyettes. Közben elvégeztem a Marx Károly Közgazdasági Egyetem mérnök-közügazdász szakát, és 1980-ban summa cum laude védtem meg a doktorátusomat.

Az egyetem rektora 1984-ben megbízott a Központi Könyvtár főigazgatói teendőinek ellátásával. Informatikai szakemberek segítségével sikerült kilenc hónap alatt létrehozni és működtetni az ALEPH

nevű automatizált integrált könyvtári rendszert. Ez a hazánkban egészen új fejlesztés olyan sikeresnek bizonyult, hogy 25 egyetemi, főiskolai, múzeumi, megyei és városi könyvtár vezette be a használatát.

Nem felejtettem el, mi történt velem a háború idején. Előléptetésre javasoltam azokat, akik segítettek zsidó honfitársaimat, hogy ne a gázkamrában végezzék. Horváth százados, aki a gettóból több ezer embert besorozott munkaszolgálatra, és ezzel az életüket mentette meg, a Világ Igaza kitüntetésre javasoltam. A Horváth házaspárt pedig személyesen kísértem el a kitüntetés átvételére.

Úgy érzem, nem volt hiábavaló fáradozásom a zsidóság érdekében. Életutam elismeréseként 2005-ben a Magyar Köztársaság Érdemrend Tisztikeresztje, 2006-ban a Magyar Zsidóságért kitüntetésben részesültem, 2013-ban megkaptam a Radnóti Miklós Antirasszista Díjat, s végül 2015-ben a MAZSIHISZ Magyarországi zsidókért kitüntetését.

Zuglói lakosként pedig – természetesen hozzá – megkapta Zuglói díszpolgári címét. Lebovits Imre, a magyarországi Élet Menete mobil önkéntese fáradhatatlan: rendszeresen megosztja élete történetét diákokkal és érdeklődőkkel. ■

Keressük a bécsújhelyi (Wiener Neustadt) tábor túlélőit

Kerschbaum Katalin a nevem, a Soproni Zsidó Hitközség alelnöke vagyok.

Werner Sulzgruber történész 25 éve kutatja a bécsújhelyi zsidóság történetét, e témakörben már több könyve jelent meg. Tudjuk, hogy az ottani munkatáborba több magyar került, többek közt Debrecenből, nemcsak felnőttek, hanem gyerekek is, és sokan túléltek a holokausztot. Az eddig ismert nevek főleg Landau, Perl, Österreicher.

Dr. Sulzgruber a kutatásához keres túlélő személyeket vagy azok leszármazottjait, akik el tudnák mondani az emlékeiket, esetleg képet őriztek meg, vagy más háttéranyaggal tudnák segíteni munkáját. A tábor helyén emlékművet készülnek állítani.

Aki valamilyen információt tud adni, engem keressen, mivel Sulzgruber úr nem tud magyarul. Keressük a túlélőket, segítsen ön is megtalálni őket!

Kerschbaum Katalin katalin987@gmail.com vagy telefonon +43 664 1541 025

Felhívás

Jó étvágyat!

Örök görög nyár Az újrakezdés receptjei

Steiner Kristóf

Megpattantunk, mielőtt elpattant volna a húr. Van az úgy, hogy az élet örült pörgése és az állandó zaj elől el kell bújni kicsit, ilyenkor pedig a legtöbben elszöknek üdülni, mi azonban komolyabb lépésre szántuk el magunkat. Kis görög falunkban, ahol fél éve élünk, van aranyó olívaolaj, édes fokhagyma, friss citrom, szupermarket viszont nincs. Az élet pedig pont olyan lett, mint egy sláger a Mamma Miából: talán nem való mindenkinek, és kicsit szirupos, de minket minden pillanatban lázba hoz és inspirál, a kiskertünkben, a konyhánkban és – amikor visszatérünk Budapestre, Tel Avivba vagy a Kristóf's Kitchen megannyi nemzetközi porondján, fesztiváloktól piacokon át pop-up éttermekig – kulináris kalandozásaink közben is.

Steiner Kristóf receptjei

Fava, a görögök hummusza

Hozzávalók

- 1 csésze sárgaborsó
- 4 gerezd fokhagyma
- 1/3 csésze olívaolaj
- 1 nagy citrom
- 1 babérlevél
- só és bors

A sárgaborsót másfélszeres vízbe pakolom, a fokhagymát meghámozom, azt is behajítom, belereszelem a citromhéjat, beleugrik a babér és persze a só s bors. Fedő alatt fortyogtatom, míg megpuhul, ha vésszen fogyna a víz, adok még neki. Végezetül – nagyjából 40 perc elteltével – nyakonöntöm annyi olívaolajjal, amennyit nem szégyellek, összeturmixolom, sózom, borsozom, és nyers hagymával tunkolva magamba töltögetem az egészet.

Ropogós sült cukkini és mindenféle más zöldek

Hozzávalók

- 1 kisebb cukkini
- 1 szem avokádó
- 1 zöld kaliforniai paprika
- 1 csésze csicseriborsóliszt
- 1 csésze zsemlemorzsa (gluténmentesen: porrá zúzott kukoricapehely)
- 1 csésze mogyoróolaj só és bors

Minden zöldfélést falatnyi darabokra nyesek, majd a csicserilisztet annyi vízzel keverem, hogy sűrű palacsintatészta állagot kapjak. Sózom-borsozom, majd habverővel homogén masszává keverem. A morzsát egy tálba szórom, jól felforósítom az olajat, a falatokat egyenként megforgatom a csicseris mázban, majd a morzsában, és aransárgára sütöm őket. Mielőtt még az avokádóellenesek mozgalmá hujjogtatva rám támadna, tudatom mindenkivel: Methana félszigetén úgy terem a legzöldebb gyümölcs, ez a krémes gyémánt, ez a tojásdad koronaékszer, mint minálunk Magyarba' az alma.

Káposztás keftedes – görög fasírtgolyók

Hozzávalók

- 2 szál répa
- 2 nagy fej hagyma
- 3 gerezd fokhagyma
- 1 kisebb káposzta (vagy egy nagyobb negyede)
- 1/2 csésze dió
- 1 csésze csicseriborsóliszt
- 1 dl olívaolaj
- Fűszerek: só, bors, fűszerkömény, kurkuma, fahéj, szerecsendió, szegfűszeg
- Zöldfűszerek: menta, oregánó

A répát megmosom, fejét-csúcsát levágom és nagylyukú reszelőn jókora tálba reszelem. (Én a répát, ha csak nem vadul keserű, nem szoktam hámozni. Az élet ehhez túl rövid.) A hagymát megtisztítom, felaprítom, ugyanezt teszem a fokhagymával, majd a káposztával is. Olajat csurgatok egy nagy serpenyőbe, még hidegen fél-fél kiskanál kurkumát, köményt és borsot teszek bele, majd megszórom egy-egy csipet fahéjjal, szerecsendióval, szegfűszeggel, és melegíteni kezdem. Amikor már javában sistereg, hozzáadom a hagymát és a fokhagymát, majd alapos piritás után mehet bele a répareszelék meg a káposzta. A keveréket megsózom, megkóstolom, ha kell, utánfűszerezem, majd időnként vizet adva hozzá addig főzöm-piritom, amíg a répacsikok könnyedén szétmállnak. Félre rakom hűldögélni, közben megpirítom a diót, összeforgatom a zöldegekkel, és a csicserilisztet is a krémbe keverem. Ideális esetben könnyen formázható masszát kapunk – ezekből kell pingponglabdányi golyókat gyúrni. Végül ezeket egy kevés forró olajon, serpenyőben megfuttatom kicsit, amíg itt-ott megbarnulnak, de lehet olaj nélkül is párolni a sütőben, alufóliával vagy fedővel takarva.

Gigantes – óriásbab fűszeres paradicsommártásban

Hozzávalók

- 1 csésze óriás fehérbab
- 4-6 nagy szem paradicsom
- 3 gerezd fokhagyma
- 6 evőkanál olívaolaj
- 1 fej vöröshagyma
- oregánó
- só és bors
- 1 csipet fahéj
- 1 citrom

A szárított fehérbabot beáztatom – bár hüvelyesekből gyakran használok konzervet is, de az óriásbab tényleg akkor mutatja meg íz-bomba jellegét, ha frissen főzzük. Három óra áztatás után másfélszeres sós vízben, egy gerezd fokhagymával, a citrom felének reszelt héjával felforralom, majd közepes lángon zubogtatva másfél óra alatt puhára főzöm. A fedő sokat segít, és igen célszerű néha rápillantani, nem forrta-e el teljesen a vizét. Mikor megpuhult, felaprítom a paradicsomot, a hagymát, fokhagymát, oregánót, és az egészet a babra öntöm, majd újraforralom, és ha nem lepné el teljesen, feljavítom egy kis fehérborral is... (persze vízzel is szabad). Újabb tizenöt percen át fortyogtatom kis lángon, ekkor mehet bele a fahéj. A paradicsomos babból két kanálnyit kihálászok, ezt botmixerrel sima masszává keverem, és visszaforgatom a lábosba. Kész is van – a bátrabbak borba ázott mazsolát is csöp-pentgethetnek bele.

Szavak nélküli imák voltak a cimbalomszólók Jeruzsálemben

A 100 TAGÚ CIGÁNYZENEKAR
DUDU FISHERREL LÉPETT FEL IZRAELBEN

Vadász Éva

Gördülékeny szervezés és a legnagyobbakat megillető telt házak kísérték a 100 Tagú Cigányzenekar negyvenkét zenésének izraeli turnéját. Az öt nap négy koncertjén a 100 Tagú vendégművésze volt Dudu Fisher és a magyarországi Sabbathsong együttes. A Haifát, Tel-Avivot és Jeruzsálemet érintő sorozat záró előadását a jeruzsálemi Binyanei Hauma kongresszusi központban láthattuk.

A koncert előtt találkoztunk Beke Farkas Nándorral, a zenekar elnökével, aki elmondta, hogy a zsidó, illetve izraeli dalokat Werner Gábor karmester tanította be, s ezek hiteles előadási stílusához nagy segítséget nyújtott Masa Tamás, a Sabbathsong vezetője. A nagyzenekarban (amely Magyarországon tényleg 100 fővel lép pódiumra, és benne nem-cigány

zenészek is játszanak) két hölgy is muzsikált: Pozsár Mária csellón, Toldi Edit hegedűn, a Sabbathsong együttesrel közösen előadott két számban Masa Anita énekelt szólót és Bódi Mónika erősítette hegedűjátékával a nők táborát. A turné két primása Suki András és Berki László volt.

Dudu Fishert, Izrael közkedvelt kántorát arról kérdeztük, meglep-

A Hungarikum védjeggyel ellátott, 1985-ben alapított 100 Tagú Cigányzenekar izraeli turnéját anyagilag az Emberi Erőforrás Minisztériuma, szellemileg pedig a Hit Gyülekezete támogatta.

te-e a magyar szimfonikus cigányzenekar felkérése. „A cigány és a zsidó zene egymásnak unokatestvérei” – felelte frappánsan, és azonnal igent mondott nekik. Műfajta elégedett az együtt zenélés módjával, szakmaiságával és hangulatával. „A zenekar már az első izraeli próbákon megmutatta, milyen alaposan felkészült az általam küldött zenei anyagokból. Szavakkal nem is tudom kifejezni (ein milim), mennyire profi zenészek.” Beke Farkas Nándor megköszönte Dudu Fishernek, hogy együtt léphetnek fel, a kántor úgy reagált: „Enyém a megtiszteltetés, hogy együtt léphetek fel a 100 Tagúval.”

A teltházás kongresszusi központot elvárásolta a koncertnek az elsőtől az utolsó percig tartó emelkedett hangulata: fiatalok és „ezüstkorúak” teljes számokat tapsoltak végig. A csárdások, Monti, Brahms, Strauss magyar ihletésű táncai, illetve az autentikus cigány zene inspirálta dallamok (Horváth Zoltán, Marquina, Bizet és Dinicu) fergeteges előadása már önmagában parádés léghört teremtettek, de Dudu Fishert még üdvívalgás is fogadta, amikor jiddisül énekelt és megénekelte a közönséget.

A 68 éves Dudu Fisher a Main mazeldiker Hitl (Az én szerencsés kalapom, jiddis) után egy szépen előkészített pillanatban színpadra hívta hároméves kisfiát, Shmuel Michaelt. Az otthon Shmeyknek (mosoly) becézett fiúcska a turné alatt jól észrevehető haverságba kerülhetett Suki András primással, akivel lepacsizott, majd végigcsápolta apja előadását, a Mein jiddische Mamét.

Masa Tamás sófárjátéka kíséretében Masa Anita héberül és magyarul adta elő a Jerusalem sel zahav

(Arany Jeruzsálem) című dalt, melyet Beke Farkas Nándorral közösen vezetett fel Bódi Mónika, a Sabbathsong hegedűse és a klarinétos Szabó Bálint.

Nagyszabású és nagyszerű előadás volt ez. A zenészekből áradó energia felvillanyozta a közönséget, a hegedűk húrjai szétfoszlottak, cigány, zsidó, orosz, magyar, izraeli lélek együtt zengett a hegedűk húrjaival. Szavak nélküli imák voltak a cimbalomszólók Jeruzsálemben, az Arany Városban – ahol az imák jószerevel meghallgattatnak... ■

FITOK: GABRIELLA ALMOG

A mánk és a holnapunk mirajtunk múlik!

Krasznai Éva

Beethoven Sors szimfóniáját hallgatom, s közben próbálok úrrá lenni felháborodásomon. Bármenyire töröm a fejem, nem értem, mi zajlik körülöttem. Felnőtt emberek, hívők és hitetlenek, jómódúak és hipergazdagok szórakoznak egy országgal. Különböznek egymástól mentalitásukban, világnézetükben, de a felelőtlenségük, a határtalan hataloméhségük – az közös bennük.

Egyetlen esztendő alatt a harmadik parlamenti választásra kényszerítenek bennünket. Hogyan fordulhat elő ilyesmi? Na, persze, az egyik kormányfő-aspiránsra bírósági tárgyalások sora vár (tegyük hozzá: elmarasztaló ítélet is), a másik meg alig várja, hogy hatalmat szerezhesen a bársonyszékbe ülni.

Mindezt egy olyan országban látjuk, amelyet naponta egyaránt fenyeget külső és belső ellenség. Teszenek mondani, amikor Izrael léte vagy nemléte a tét, nevezhetők felelősnek azok a politikusok, aki a parlamentben csupán szkandereznek? Gáza felől csak úgy repkednek a rakéták, s ha nem lenne az áldott Vaskupola, a jelenleginél is komolyabbak lennének a károk, még több emberélet veszne el. Szabad egy országot, szabad-e Izraelt működő parlament nélkül hagyni jövő márciusig – vagy még tovább?

Micsoda álnokság, micsoda felháborító arcátlanság, ami a Kneszetben folyik. Mintha mindenki elfelejtette volna, mi is a történelmi felelősség. Az már önmagában is elborzaszt, hogy a hatalomért ácsingózva a 21. században valaki képes lenne összeállni olyan pártokkal, amelyek nem engednék a nőket és a férfiakat egyazon járművön utazni. A többi elvárásukat nem is sorolom, de mind visszavinne szinte a bronzkorba.

Mindent a bársonyszékért? Egy volt vezérkari tiszt és az irányítása alatt lévő párt a permanens háborús helyzetben immár a harmadik (!) választásra kényszerítene milliárdokat. Katona lévén pontosan tudhatja, hogy az instabil állapot demoralizál. Akkor mégis mi indokolja ezt az időhúzást?

Hallom, hogy baráti társaságok szakadnak szét, egymásnak esnek a különböző pártok szimpatizánsai. Előbb normális hangon érvelnek, majd ki-ki egyre harsányabban védi a maga igazát. De lehet-e igazságról beszélni ott, ahol felnőtt emberek a józan eszüket elvesztve üvöltik, hogy melyik jelöltnek semmiképpen sem szabad a hatalomba kerülnie?

Nincs elég ellensége a zsidóknak határain belül és kívül? Hogyan várható, hogy Európában ne növekedjen az antiszemitizmus – pedig burjánzik –, ha magunk között, saját hazánkban is ellenségeskedik a zsidó a zsidóval?

A legújabb lépés nyomán hónapokig törvényalkotási szilenciumra kényszerül a Kneszet, képviselők nélkül, üresen kong... Kinek, minek jó ez?

Nagyon régóta foglalkoztat a hatalomhoz nagyon ragaszkodók, vagy azt megszerezni akarók lélektana. Tudom, hogy „jaj a legyőzötteknek” – különösen, ha bíróság elé kell állniuk. Édes a hatalom íze a bársonyszékben, nem véletlen, hogy annyian ragaszkodnak hozzá, foggal-körömmel. Van, aki gazdagságot nyer vele, pedig előtte sem volt szegény. Tán még többet ér a kapcsolati tőke, ami olyan óriási, hogy pénzben nem is kifejezhető, ám pénzre váltható. De az országvesztés többet ér? Vajon kínál ez a szék annyit, hogy egy háborúban álló ország békéjét veszélyeztesse?

Emlékszem, amikor Göncz Árpádot másodszor is beiktatták köztársasági elnöknek, és a magyar parlamentben hosszú tömött sorokban jöttek gratulálni az idős embernek, valaki merő figyelmességéből a falhoz kísérette, hogy annak támaszkodjon. Volt szerencsém néhány szót váltani vele. „Árpi bácsi – mondtam neki, mind így szólítottuk, szeretettel és tisztelettel –, őszinte részvétem!” Fáradt tekintete kitisztult, azt válaszolta: „Köszönöm, végre egy őszinte hang!” És együtt nevtünk...

Hölgyeim és uraim, szavazópolgárok, legyenek józanok, szeressék ezt az országot, és jussanak közös nevezőre az urnáknál! Nyugodt, dolgos hétköznapiakra van szükségünk, az egónak meg becsületre, tisztességre. Teremtsünk olyan világot magunknak, amely ezeket az értékeket szem előtt tartja. A mánk és a holnapunk mirajtunk múlik... ■

Dan Reisinger csak úgy itthagyt minket...

Szepes Hédi – Hóvári János

Dan Reisingert sokan szerették, márciusi számunkban mi is megszólaltattuk. Nem sejtettük akkor még, hogy hamarosan búcsúznunk kell tőle. Szerkesztőségünkhez most két, rá emlékező írás jutott el, Szepes Hédi művészettörténésztől, több kiállítása rendezőjétől és Hóvári Jánostól, Magyarország egykori izraeli nagykövétől. Eltérve minden korábbi szokásunktól, e kettőből válogattuk össze cikkünket, feltüntetve a szerzőket.

Kedves barátunk, Dan Reisinger, akit mi csak Daninak becéztünk, 85 évesen, hosszú betegség után, november 26-án elhunyt.

Dan Reisinger designer és képzőművész vitathatatlanul a kortárs egyetemes tervezőművészet legnagyobb újítói közé sorolható. Sokat tett annak érdekében, hogy a design kultúráját művészi színvonalra emelje, és hogy rávilágítson a design minőségformáló funkciójára. Meghatározó szerepe volt Izrael – maig ható – vizuális arculatának megteremtésében. (SzH)

Dan számos kultúrában benne élt, nem csupán nyelvileg – értette e világoknak a mélységét is. Minden nyelven, amit ismert, rengeteget olvasott. A magyar kultúra személyiségének, de művészi látószögé-

nek is egyik meghatározó eleme volt. A magyar nyelv szinte hihetetlen rétegeit őrizte meg távol szülőföldjétől, Magyarokanizsától, a Bácskától. De így volt a szerbvel meg az angolal is, majd a héber lett új anyanyelve. Minden nyelven azt hangoztatta, hogy a kultúra kincs, s a modern kornak szép és átgondolt vizualitásra van szüksége. (HJ)

2003-ban meghívásomra három hetet töltött Hajdúböszörményben, a Hajdúsági Művésztelepen. Ebből barátságok, szoros szakmai kapcsolatok szövődtek. 2004-ben a magyar–izraeli kulturális kapcsolatok erősítése érdekében kifejtett tevékenységéért a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki.

KÉPEK: DAN REISINGER

Életmű-kiállítását 2005 májusában rendeztük meg nagy sikerrel Budapesten, a Magyar Iparművészeti Múzeumban. A kiállított alkotások a minimalista, redukcionista „alig-jelhagyástól” a kinetikus művészetten át az elemi dühöt őrző faktúrákig és az egyetlen vonallal körülhatárolt formáig íveltek. A kiállítás anyagát később bemutatták Európa több országában, sőt eljutott Moszkvába, Koreába és Kínába is. (SzH)

A belgrádi várban tartott 2006-os megnyitón a belőle áradó tehetőségről és sajátos tisztai humanizmusáról beszélhettem. Dan igazi kanizsai volt. Ezt nemcsak a ma-

gánhangzóiból lehetett kihallani, hanem mondatai tartalmából is. Kevés embert hallottam úgy beszélni a Tiszáról, mint ő tette. A folyó a gyermekkorát jelentette: a szépséget, a kalandot, az örömet és a fájdalmat egyaránt. (HJ)

A Magyar Plakát Társaság tagjaként állíthattuk ki újabb és újabb

műveit itthon és külföldön. 2009-ben a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem címzetes egyetemi tanárává választották. Szinte évenként kapott meghívást magyarországi kiállításokra, itthoni és szlovéniai művésztelepekre. Lendva város díszpolgáraként a Tűztekercek című sorozat egyik példányát a lendvai Zsidó Múzeumnak ajándékozta.

2016 tavaszán avatták fel a budapesti Teleki téren szoborkompozícióját, amivel édesapjának és az összes elhurcolt munkaszolgálatosoknak állított emléket. Kilenc meghajlott, fejét földre szegező figurája a számkivetettséget, a megalázást szimbolizálja. A statikussá formált, de a mozgást érzékeltető mű ará-

nyaival, ritmusával, formájával monumentális hatású. (SzH)

Szeretett Kanizsára látogatni. Az idősebbek mind ismerték, vidáman üdvözölték, a fiatalok kicsit furcsán néztek a jól öltözött, finom úrra, aki most elvitte bácskai emlékeit. Eljött az ideje, hogy a Bácska, a Vajdaság gondoskodjon földje remek szülöttjének emlékéért. (HJ)

Két évvel ezelőtt az Óbudai Esernyős Galériában került sor Dani újabb egyéni kiállítására. A színek és formák variációi, az epigrammatikus tömörségű, áttételekben beszélő szimbólumrendszere magával ragadta a közönséget.

Reisinger Iván, Dan Reisinger, Danikánk – nyugodjál békében! ■

Ajánló

Tätowierer | Heather Morris: Az auschwitzi tetováló

Kleyer Éva (olvassbele.com)

Számtalan formában dolgozták már fel a felfoghatatlant. A legyilkolt milliók nem számolhatnak be az átéltekről, ők áldozattá váltak. Minden egyes szemtanú azonban, aki túlélte, és hosszú idő után képes volt elmesélni az átélteket, talán hozzátesz valamennyit a nagyipari szintű emberirtásról szerzett tudásunkhoz.

Mindig gyomron vág az elmondott, első kézből származó történet. És Lale Sokolov története ilyen.

A Szlovákiából származó fiatal-

ember huszonnégy évesen kerül Auschwitzba. Hat nyelven beszél, tehetséges, talpraesett, és a szörnyű vonatút utáni első napon elhatározza, hogy ő márpedig túléli ezt, akár-

mi is jöjjön. Rátermettsége és talán a szerencse is hozzájárult ahhoz, hogy a kivételezettnek számító tetováló (Tätowierer) segédje lesz, majd ő maga vési minden frissen érkező

fogoly karjába a kiosztott számot. A szám darabbá, tárgyá teszi az embert. Mindenki megkapja, akár munkára osztják be, akár orvosi kísérletek alanya lesz, de akkor is, ha azonnal a gázkamrákba irányítják.

Lale kezei között mindenki megfordul. Gyakran éjjel is dolgoznia kell, hogy a folyamatosan érkező transzportok szerencsétlenjeit megjelöljék. 1942 áprilisában érkezik egy lány, akire Lale figyel. Elhatározza, hogy ő lesz az, aki miatt érdemes életben maradni, akiért küzdeni fog, és akivel le akarja élni az életét. Már amennyiben lesz élet. Ha túlél.

Nem egyszerű megszervezni, hogy találkozhassanak, hogy túléljék a betegségeket, a brutalitást, a bezártságot, hideget és a náci kiszámíthatatlan kegyetlenkedéseit.

Lale azonban nemcsak talpraesett és tehetséges, de roppant kedves, szeretetre méltó is, EMBER az embertelenségben. Rájön, miként tud élelmiszert szerezni, ezzel nemcsak szerelmét tudja életben tartani, de enyhíti a körülötte levők szenvedését is, sőt meg tudja vásárolni a kápók lojalitását is. A tórai idézethez tartja magát, amely szerint ha egy életet megmentesz, egy világot mentesz meg. Márpedig két életet mindenképp meg akar menteni, a magáét és Gitáét.

Bevallom, elképzelni sem tudom, képes lenné-e mindezt elviselni? Azt beláttam, hogy az ember megszemenően alkalmazkodik az egyre romló viszonyokhoz is, nagyon erős a túlélési ösztöne, de vajon meddig lehet elviselni hideget, éhezést, megaláztatást, kegyetlenséget? Mi mindent kell feladni, feláldozni a túlélés érdekében? Vajon hol a határ, ameddig az ember még elmehet a kollaborálás vádjá nélkül?

Lale elfogadta a tetoválói állást,

ezzel a bűn zsoldjába állt. Vajon én is így cselekedtem volna? Valószínűleg. Szégyelltem volna magam? Valószínűleg. Elítélem őt ezért? Semmi esetre sem. Lale elvégezte az embertelen, de számára életmentő munkát. De kiváltságos helyzetét emellett arra is használta, hogy segítsen másokon is, élelmiszert, gyógyszert, külön elbánást vásárolt rengeteg embernek, akik ezért becsülték, szerették és adott esetben megmentették a büntető barakkban.

Lale megmenekült, segítségével Gita is megélte a felszabadulást, és megint csak csodával határos módon újra találkoztak, hogy kalandos menekülésük után új életet kezdjenek Ausztráliában.

Történetük sokkoló, szívszorító, de reményt keltő is: az élni akarás, a leleményesség, és persze a mindent legyőző szerelem csodás története. Lale ötven éven keresztül hallgatott, és történetüket csak szeretett felesége halála után fedte fel. Kalandos megmenekülésük filmre kíváncsított, s találkozott az ausztrál Heather Morris a csaknem kilencvenéves férfival, aki lassan megnyílik neki. Így született ez a könyv.

„Az első találkozás után heti két-három alkalommal kerestem fel Lalét. Három évig tartott, mire kibontakozott a történet. Meg kellett szereznem a bizalmát, és időre volt szükség, hogy belemerüljön az önelemzésbe, amire a történet egyes pontjain szükség volt. Barátok letünk – nem, több volt ez annál, életünk összekapcsolódott, ahogy letette a több mint ötven éve hordozott bűntudat súlyát, a félelmet, hogy Gitával együtt esetleg náci kollaboránsnak tarthatják. Lale terhének egy része átkerült az én vállamra, ahogy ott ültem vele a konyhaasztalnál. Láttam, hogy ennek a drága ember-

nek hatvan évvel azután, hogy átélte az ember történelmének legszörnyűbb fejezetét, még mindig remeg a keze, elcsuklik a hangja, bepárasodik a szeme.”

Lale soha nem adta fel. A legszörnyűbb szituációk sem tudták megingatni hitét, kitartását, optimizmusát. És beigazolódott a mesebeli jelszó: jó tett helyébe jót várj. Mindenki, akinek a három évnyi táborélet során segített – a foglyok, a tábor lengyel munkásai, szabadulása után az orosz tisztok –, később hálásan támogatták, hogy elérhesse célját: túlélni és boldogságban élni a nővel, akit szeret.

A könyv utószavában egyetlen gyermekük, az Ausztráliában született Gary beszél szülei szabad életéről, egymás iránti határtalan szerelméről. Az „azutánról”. A borzalmas múltól nem beszéltek, mégis jelen volt minden napjukban. És a család még így is boldog és biztonságos fészket jelentett mindnyájuknak.

A lenyűgöző történetet Moldova Júlia fordításában kapjuk kézhez. Morris könyvében persze érezhető, hogy eredetileg forgatókönyvnek készült: az eseményekre, párbeszédre erősebben koncentrált, mint a szereplők karakterének ábrázolására, a lelki folyamatok bemutatására. De így is letehető. A kitartásról, szeretetről és emberiségről szóló igaz történet. ■

Uri Asaf: Kafka képekben *(részletek)*

Weiner Sennyey Tibor így ajánlja Uri Asaf kötetét:

„...művéből megérthetjük végre, ha eddig nem tudtuk volna, hogy megkerülhetetlen és alapvető szerző Franz Kafka. Ha csak ennyi és a gyönyörű stílus lenne mindössze az érdeme ennek a könyvnek, akkor is megérné elolvasnunk, de ennél sokkal többről van itt szó.

Ki volt valójában Kafka? A fekete arcképpé merevedett figura mögött milyen ember élt? Milyen kapcsolata volt saját zsidóságával és a zsidó misztikával? Mit mondhat a mai ember számára a kafkai zsidó misztika? Mik azok, a kevesek által észrevett, gyöngyházfény finomságú utalások, amelyek Kafka titkai?

Lehet-e egyszerre személyesen és érdekesen, töredék történetekben meglátva az egészet beszélni arról, hogy ki lehetett Kafka? (...) Ez a könyv nem csak tudomány, nem csak misztika, sokkal inkább költészet gyöngyszemekben, melyeket Kafka szelleme fűz egyetlen láncolatba. Olvassák lassan, csendben. Érdemes.”

1. Paul Celan és a megrontott nyelv

A költő megrontott nyelvet kapott örökségbe. Ettől hányingere lett és hallgatásba merült. De ez volt az anyanyelve és vágyódott a saját gyermekora után, újra beszélni kezdett és többé nem maradt csendben. Varráslatos csont és bőr verseket írt, de nem volt boldog. Szavai a fagyos vízből jöttek és oda tértek vissza, vigasztalanul. Egy napon kiegyenesedett, minden erejével megfeszítette a derekát annyira, hogy aztán darabokra szakadt. Maradék, irányítható testét egy óvatlan pillanatban a Szajnába vetette. Senki és semmi nem állíthatta meg. A korlát egy pillanatra megingott, felismerni vélte őt, hagyta, hogy lépjen előre. Vezeklésre nem maradt idő. [Paul Celan öngyilkossága Kafka Ítéletében szereplő G. Bendemann tettének „kései változata”]

2. Mindenkinél régiebb vagyok

Az idő előtt megszegett böjt miatt kelések nőttek a nyakamon. A fejemben, a lábamban egyre növekszik a nyugtalanság. Ilyenkor egyedül maradok. A szoba köze-

pére állít egy erő. Szótlanul érzek, visszafelé. A hajnalnak ugyanaz a szaga, mint amikor a tenger hulláma a mélybe szorít. Az égháborúban kidőlt néhány fa, de a villám hozzám mindig kíméletes. Nézz a homlokomra, mit látsz? Az ég megtelik anyaggal, amit a szellem mozgat: Homokfelhő keletről, eső a tenger (nyugat) felől. A tompított fényben csak ez a két égtáj létezik, végre itt az eső! Eltakarom a szemem: mindenkinél régiebb vagyok.

3. Nagy Heródes és Kafka

Volt egyszer két megrögzött kastélyépítő, az egyik Júdeában, a másik Bohémiában. Az egyik király volt, a másik író. Ma mindkét mester halott, de életükben az öröklétnek építettek. Hivalkodó mesterművük egyszerre kastély és mauzóleum. A Kastély lakói, köztük Klammm, halottak, ugyanígy meghalt Nagy Heródes, Júdea uralkodója, aki rózsaszínű kőből készült szarkofágban fekszik, és többé nem kínozza az embereket. 1923-ban, a tizennyolc éves Pua ben Tovim Jeruzsálemből Prágába utazott, hogy matematikát tanuljon. Szabad óráiban az író nyelvtanára lett. Szállásadója, Hugo Bergmann közvetített a fiatal diák és az író között. A beteg Kafka végső útra készült, a Kastély épületvázán dolgozott és újra héberül tanult. Úgy tudta, hogy erre szüksége lesz. Kilencven évvel később, Pua fia, Ehud Netzer, három évtizedes kutatás után megtalálta Nagy Heródes kastélyát és mauzóleumát. A régész mester a kastélyban lelte a halálát, a korláton átesett és a mélybe zuhant.

A Kafka képekben kötetet Rámi Saari fordította héberre, Kafka B'tmunot címmel jelent meg a Carmel kiadónál.

*Uri Asaf: Kafka képekben
Új Forrás Kiadó, Cserhát, 2017*

Reformátusokból zsidók és mártírok

AZ ERDÉLYI SZOMBATOSOK

Halmos Sándor

Az erdélyi reformátusoknak van egy sajátos, a zsidósághoz visszakanyarodó elágazása: a szombatosoké. Róluk a közös emlékezet keveset tud, nem beszél, rájuk nem emlékezünk.

Az erdélyi szombatos felekezet az unitárius (szentháromságtagadó) Dávid Ferenc püspök irányából kanyarodott el. Megalapítójának a mélyen vallásos Eőssi (Ősi) András székely főnemes (megh. 1602 körül) tekintik. Ő, akárcsak a zsidók, csak az Ószövetséget tekintette szent könyvnek. Fogadott fia, Péchi Simon (1565–1642), a későbbi főkancellár folytatta az Eőssi által megkezdett munkát, és a Bibliát magyarázva oda jutott, hogy Jézus az újszövetséggel nem másíthatta meg az eredeti szövetséget. Ugyanis ha Isten újat akart volna kötni az emberekkel, akkor mindjárt azzal kezdhetne, s meg is valósította volna, helyreállítva a legtöbb ószövetségi törvény érvényét. Péchi az igaz vallást az eredeti zsidó hagyományokat megtartó zsidóságnál kereste, s azokat igyekezett hívei vallásába átültetni. A törvény „Isten szava és nem Mózes írása, megváltozhatatlan és örökké maradandó”. Hiszen „Jézus is azért jött, hogy a törvényt betöltsse”. A farizeusok ellen kikelt ugyan, szavaival ostromozta álnokságukat és képmutatásukat, megvetette őket, de „vallásban egy volt velük”.

Az erdélyi szombatosok ellen már 1595-ben törvényeket hoztak, 1618-ban az unitáriusok is kizárták őket maguk közül. I. Rákóczi György 1638-ban Désen ült törvényt a szombatosok százai felett, s akire rábizonyították, azt fej- és jószágvesztésre ítélték. A jószágvesztést végrehajtották, de fővesztés helyett Erdély különböző börtöneibe kerültek. Onnan csak akkor szabadulhattak, ha megtagadták hitüket, és áttértek valamelyik bevett vallásra. Legnagyobb részük – Péchi Simon is – református lett. Három és félevesi raboskodás után foglalkozhatott ismét a szombatoság ügyével. Amikor Bethlen Gábor fejedelem kancellárja lett, befolyása révén ismét terjeszthette hitelveit.

Péchi a zsidóság hagyományait majdnem teljes egészükben átvette. Vasárnap helyett a szombatot ülte meg, húsvét helyett pészachot ünnepelt, a napot estétől estéig, az évet ősztől kezdve számítja, naptára a holdhónapos zsidó naptár. Megtartotta az étkezésre vonatkozó törvényeket, átvette a zsidó ima- és szertartási könyvek előírásait. Az új felekezet számára a reformáció jegyében magyar nyelvű irodalmat te-

remtett, teológiai művekkel, vitairatokkal, egyházi énekekkel, és mivel héberül is tudott, zsidó vallásos művek lefordításával.

A szombatosok üldözése a 18. század elején újrateleződött, 1725-ben valamennyiüket vagyonvesztésre ítélték. Sokan Törökországba menekültek, míg mások katolikusok lettek, a megtérítésüket a rájuk küldött jezsuiták végezték. II. József türelmi rendelete sem segített rajtuk, mert a szombatoságot nem ismer- te el, sokukat még az 1800-as években is perbe fogták.

Legtovább az udvarhelyszéki Bözödújfaluban tartották magukat. A zsidók egyenjogúsításáról szóló 1867-es törvény hatására az ottani szombatosok egy része elhatározta, hogy áttér a zsidó vallásra, és 136-an meg is tették. Bözödújfalun még a 19. század végén is élt öt család 17 taggal, utolsó maradványaként a magyar szombatos vallásnak.

Létezett még egy szombatosoknak vagy újízraelitáknak nevezett közösség a világon. Az angliai Gittishamben egy Joanna Southcott nevű asszony (János jelenései alapján) a Messiás eljövételét és az ítélet napjának közeli eljövételét hirdette, az angol vallástörténet önjelölt prófétaként tekint rá. Szektájának a 20. század elején még voltak hívei, azóta nem tudnak róluk.

A romániai Bözödújfalut egy víztározó építése miatt elárastották, emléktábla ott már nem állítható. De a zsidóságot felvevő szombatosok nevének említésével be lehetne őket írni a sorsuk könyvébe. ■

GRAFIKA: SALAMON SÁRA

Hihetetlen, de igaz...

Arje Singer

Aki évek óta vezet a világ bármely táján, pontosan tudja, hogyan kell indítani vagy leparkolni. Én is. De most itt állunk a frissen beszerzett kocsinkkal, élvezzük a technika újdonságait, elképesztőnek találjuk a komputeres összjátékát, ahogy megkönnyítik a vezetést, egyben óvják valamennyi utas életét.

Ha például asszonykám nem csatolja be a biztonsági övet, azonnal lámpák gyulladnak fel, és idegesítő szirénahang jelzi, mit tegyen, hogyan tartsa be a szabályokat. Ráadásul a kocsi el sem indul, míg be nem csatolja.

De ha én parkolás után véletlenül kinyitnám a kocsiját anélkül, hogy kivenném a kulcsot, hasonló jelzések figyelmeztetnek, mit kellett volna tennem.

Vannak más apróságok is (a fiatalabbaknak persze ez már természetes): ha messze a kormány, nem nyújtózkodnom kell, hanem az ülést igazítom előbbre. Na és a tükrök! Az ujjam nyomására működnek, feltéve, ha megtalálom a megfelelő gombot.

De ez csak az előtörténet. Néhány nappal ezelőtt leparkoltam az új kocsival a tó partján, ahol a lakókocsink terpeszkedik, és élvezzük a jó időt, a jó levegőt, a déli féltéke nyarát.

A hold éppen bújócskát játszott a fellegekkel, a csillagok sem ragyogtak, ahogy illett volna ilyenkor. Mielőtt kiszálltam, rutinosan megfogtam a kulcsot, hogy kihúzzam, és majd később bezárjam a kocsit. Illetve kihúztam volna. Mert megmakacsolta magát, nem voltam képes kibájni, de ügyes kezű felesé-

gem sem.

Próbáltam újraindítani a motort. Semmi. Viszont megszólalt a lopásjelző sziréna.

Sebaj. A kocsi garanciális, a szerviz embere bárhova eljön, ha bajba keveredek. Csak egy telefon az egész. Már-már tárcsáztam volna, hiszen csak 100 kilométerre vagyunk tőlük, de először is becsuktam az ajtót. A szirénázás megszűnt.

Na, akkor most mi is van? Talán lemerült az akkumulátor? Talán nem állítottam helyére a kormányt? Mégiscsak csúnya dolog lenne, ha egyedül nem tudnám megoldani.

Végighaladtam minden mozdulatomon, és akkor...

A sebességváltó még mindig drive-ban volt. Micsoda marhaság. Parkoló állásba toltam, a kulcs kijött, ahogy kell.

Mindketten nagyot sóhajtottunk. Mert nekem például az futott át az agyamon, mit mondana a szerviz embere, ha száz kilométert hajt idáig – és csak az automata sebváltót kell megpöccentenie...

Ideírnám, de akkor meg a szövegszerkesztő szólna rám, hogy ilyen szavakat nem illik leírni. Hajjaj, ti okos komputeresek... ■

A világ vallásairól közérthetően

HALMOS SÁNDOR KÖNYVE

Sáfrán István

Magam mentségére mondom előljáróban, hogy van közöm Halmos Sándorhoz. Az Országos Rabbiképző Egyetem docensét még aktív éveiből ismerem, sodró előadásainak hangulatát mindmáig őrzöm, s talán abban is van részem, hogy legkisebb lányom, Eszter is „járt elibe”. A már fiatalon is nagy tekintélynek örvendő tudós a szinte határtalannak mondható ismeretanyagával egyszerűen lenyűgözötte szemináriumai hallgatóságát. Olyasféle oktatóként tartja számon emlékezetem, mint akinek mindig és minden tanítványára volt ideje, néhány jó szava, tanácsa. Szóval egy kihalófélben lévő pedagógus nemzedék utolsó vitézeinek egyike – mindmáig. Tudós és ember egy személyben. (Nem melleleg: az Új Keletnek is munkatársa.)

Nyáron találkoztunk legutóbb. A kölcsönös hogyan-mint után elővett egy A/4-es méretű, kézbe foghatatlanul vastag könyvet, s mindjárt dedikálta is kedves – legalább másfél évtizeddel ezelőtti – tanítványának, kislányomnak. Szabadkoztam elfogadni, s mondtam is, miért: a Wizzair szörösszívű bőrönd-méret-kurkászai egészen bizonyosan ezt fogják elsőként nélkülözhetőnek tartani, ha túlsúlyosnak találnák pakkomat.

„Csak olvass bele – mondta –, akár magaddal se vidd, csak olvass bele.” Megadóan mondtam az igent. Innentől a hagyományos dramaturgia szerint úgy kellene folytatni ezt az ismertetőt, hogy Debrecenből Pestre vonatozva belelapoztam a könyvbe, és néhány lap után már fel sem igen tudtam pillantani belőle, annyira magával ragadott, olyan kíváncsiságot ébresztett.

De nem egészen így történt. Imár több hónapja hever íróasztalomon a Nemzeti Kulturális Alap közreműködésével kiadott kötet, s még ma is inkább csak közelítek az utolsó oldalakhoz, mintsem határidőt tudnék szabni magamnak, hogy mikorra végzünk majd egymással. Mert ez a könyv több mint nehéz, de más-képpen, mint gondolnák. Ugyanis nem lehet csak úgy, átabotában végigfutni. Nem hogy oldalanként, de bekezdések egymásutánjában kényszerül az ember le-letáborozni, újra-olvasni a textust, elmélázni az olvasottak fölött. Halmos Sándor olyan mérhetetlen mennyiségű ismeretet oszt meg olvasójával, ami egyszerűen elkápráztatja az érdeklődőt. Az első betűtől az utolsóig hű marad könyve címében tett vállalásához, miszerint *A világ vallásairól közérthetően* fog beszélni. Várszegi Asztrik emeritus főapát azt írja köszöntőjében: Kéznyújtás, azaz a könyv a

magya nagyon hasznos információival segítség kíván lenni a megismerésben és tájékozódásban. S teszi ezt – egészítem ki Pannonhalmáról küldött sorait – könnyed és olvasmányos stílusban.

Hosszú bekezdéseket töltene meg, ha csak címszavakban szedném sorba, miért is fontos ismeretterjesztő ez a könyv. De inkább csak egyetlen szempontot emelnék ki a magaméból. Amióta megnyíltak határaink, a világ magyar ajkú népességének is nem elhanyagolható hányada járja a világot, és bárhol ver tábort (az idegenvezetők útiterveinek jóvoltából), előbb-utóbb kikötnék egy templom, katedrális vagy zsinagóga épületében. S ez így rendjén is van, hiszen a múlt kulturális emlékei mára tárgyiasultak, eszközökben, épületekben jelennek meg előttünk, irodalmi és művészeti alkotásokban csodáljuk letűnt idők történetét. Am a bennük rejtőző, itt-

ott kikandikáló ember életmódja, érzelem- és hitvilága általában rejtve marad előttünk.

Márpedig mindennek megismerése, különösen napjainkban, elengedhetetlenül fontos. Földrésznyi emberek mozdulnak új megélhetést, új hazát keresni maguknak. Van rá példa számatlanul, hogy elenézéssel fogadjuk őket, hiszen semmit nem tudunk róluk, hát hogyan is ismerhetnénk meg a bennük rejlő értékeket. Mert kérdezem: mit tud Észak-Amerika lakossága a délről özönlő menekültekről, Európa az Afrikából és Délkelet-Ázsiából érkező milliokról? Jószerivel legfeljebb amennyit egy futó szemrevételezés eredményezhet – hogy mások. Még

az olyan szimbiózis is tartogat fenn tartásokat, mint amit Izraelben tapasztalhatunk. A zsidók és az arabok nem ritkán bizalmatlansággal fogadják egymást, pedig hát ebben a régióban évezredek hagyományai vannak az együttélésnek is, az egymás mellett élésnek is.

Visszatérve a világra: hogyan érthetnénk meg a menekülteket, ha nem ismerjük kultúrájukat, érzelem- és hitvilágukat, pedig...! Aligha vitatható minden nép egyetemes azonossága, mármint abban, hogy tehetetlenségében a maga Istenét hívja segítségül, s a maga hitvilágát éli meg. Ha ezt elfogadnánk és méltányosan kezelnénk, bizony egészen másképpen gondolkodnánk a

másokról, s persze azok a bizonyos mások is árnyaltabban vélekednének mirőlünk. Mindez nem követeli önmagunk, hitünk és kultúránk feladását, csupán annyit, hogy a Halmos által felkínált ismeretek birtokában tudjunk másként is gondolkodni, mint amire rászorítanak saját meggyőződésünk vagy környezetünk parancsolatai. Fogadjuk el Montesquieu szellemes parafrázisát ember és istene viszonyáról, amely szerint „Ha a háromszögek gondolkoznának, háromszögünek képzelnék az Istent.”

Ehhez és ebben segít Halmos Sándor nagyívű, a világ valamennyi vallását olvasmányos stílusában bemutató munkája. Legyen sokaknak szerencséje találkozni vele. ■

FOTÓ: BARUKH

Barukh

Angyalok

tegnap nem a légierő tartott gyakorlatot hanem egy csapat angyal

még nem is látszottak amikor a szárnycsapásaik keltette lökéshullámok már érezhetőek voltak

az emberek összeszaladtak az utcákon és az eget kémlelték

el sem tudták képzelni vajon milyen pokoli teremtménynek lehet ilyen hangja

amikor aztán meglátták az angyalokat mindannyian a fülünkre szorították a tenyerünket

három óvodásnak még így is beszakadt a dobhártyája

a hatalmas szárnyak csattogása egyszerre volt fenséges és viszolyogtató

mintha egy csapat félelmetesen jószágos demontor szállt volna el felettük

tetőtől talpig libabőrösen bámulták az emberek ahogy az angyalok három kört írnak le az égen majd eltűnnek a horizonton

csak gyakorlat volt... motyogták az emberek

csak gyakorlat volt szerencsére –

Egymillió sékeles ajánlat

AVAGY DRÁMA NÉLKÜL NINCS SZTORI

Nimrod Dagan

Amikor egy neves izraeli lap felkeresett, hogy vezessek rovatot náluk, megtiszteltetésnek vettem a feladatot. Egészen addig, amíg...

– Jó napot, Nimrod Daganat keresem.

– Én vagyok az, jó napot.
– Na végre. Hónapok óta kereslek, de elérhetetlen vagy mobilon.
– Igen, mert nem használom az izraeli számomat, elköltöztem több mint négy hónapja.

– Isten áldja a WhatsAppot.
– Az anyukám is ezt mondja.
– Merre vagy egyébként?
– Görögországban.
– Télen?! Mit csinálsz ott?
– Ide költöztünk.
– El sem hiszem... Elhagyta Tel Avivot?

– Igen.
– De miért? És a színház?
– Hát igen, nehéz volna az Izraeli Nemzeti Színházban dolgozni, ha nem élek ott...

– Igaz.
– Ismerjük egymást?
– Ó, elnézést... Shirly vagyok, a Minden Csodálatos (kitalált név) magazin főszerkesztője.

– Ööö, wow..., örülök, hogy találkoztunk... mármint, hogy beszélünk.

– Szeretnénk, ha írnál nekünk rendszeresen.

– Nagy örömmel.

– Lehetne egy rovatod nálunk – az online platformunkon.

– Nagyon izgalmasan hangzik, köszönöm, hogy gondoltatok rám.
– Bár most, hogy nem itt laksz, nem tudom, hogy írsz majd arról, milyen homofób támadások érnek Izraelben.

– Hogy érted?
– Ebben vagy a legjobb. Ezért olvasnak az emberek.
– És ezt unom a legjobban...
Három és fél évig írtam róla, szerintem kimerítettem a témát.

– Micsoda?
– Mindent elmondtam, amit akartam. És már nem is élek Izraelben – nem lenne hiteles, ha csupán erről írnék.

– Ne már, senkit sem érdekel, hol élsz, ha kritikus vagy az izraeli társadalommal szemben, csak a jó sztorik a fontosak.

– Jó sztorik vannak most is – csak épp a jelenlegi életemből.
– Akkor most elutasítod a felkérést?

– Nem, csak azt kérem, hogy hadd írjak arról, ami valóban történik velem. Például hogy egy kis faluban lakom, rajtunk kívül itt nagyjából tíz ember él.

– Homofóbok?
– Nem, szerencsére... nagyon befogadóak.

– Akkor senkit sem fog érdekelni. Kell bele egy kis dráma. Ez így unalmas.

– Unalmas?!
– Bocsánat. Sajnálom, hogy időt vesztegettünk egymásra. Szólj, ha visszatértél Tel Avivba. Biztos vagyok benne, hogy nem maradsz örökké egy Isten háta mögötti görög faluban.

– Nem tervezem, hogy vissza-költözzek, de köszönöm.

Világos, dráma nélkül nincs sztori. Dehogy engem akarnak, csak feszültséget. Én viszont túl békés vagyok mostanság a sárdobáláshoz.

– Egy utolsó kérdés. Milyen az idő ott májusban?

– Milyen a micsoda? Rossz a térerő.

– Lehet, hogy meglátogatnálak.
– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.
– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.

– Várj, leteszem és visszahívlak.

– Nincs térerő. Ma már nem is lesz. Holnap se. Minden jót.

– Nem hallok semmit.</

MAGYAR FLÖDNI

Zenés történelem és irodalom - kóstolta már?

KOVÁTS KRISZTA énekesnő és NYÁRY KRISZTIÁN író estje

kísér LÁZÁR ZSIGMOND (hegedű, zongora, vokál)

és CSUHAJ-BARNA TIBOR (bőgő, vokál)

Helyszín: ZOA House

Kulturális központ, Marlene terem

Daniel Frisch St 1, Tel Aviv

Időpont: 2020. március 29., vasárnap

Az előadást érintő minden kérdésre válaszolunk az alábbi címről: group.choma@gmail.com
A program szervezői a CHOMA Mifal Leolej Hungaria (shalom-olim.com) és a Zsidó Művészeti Napok Budapest (zsidomuveszetenapok.hu).

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKÉZELŐ

B'nai B'rith
B U D A P E S T

**International B'nai B'rith Conference
in Budapest**
17–19 APRIL, 2020
Please let your Brothers and Sisters know
and save the date!

Szeretettel várjuk Testvéreinket a
**B'nai B'rith Budapest Páholy
nemzetközi konferenciájára**
2020. ÁPRILIS 17–19. között.

For more information: bnaibrithbudapest@gmail.com
or [f](https://www.facebook.com/bnaibrithbudapest) B'nai B'rith Budapest Páholy.

Ha
MODON
A
KLUB

A MAGYAR AJKÚ IZRAELIEK KLUBJA
Bilu St 39 / Marmorek sarok, Tel Aviv

shalom-olim.com * [@hamoadon.aklub](https://www.instagram.com/hamoadon.aklub)

אי קלט

עיתון ישראלי עצמאי בשפה ההונגרית